

BORÇ İLİŞKİSİNİN HÜKÜMLERİ

BİRİNCİ AYRIM: BORÇLARIN İFASI

36. İFA (SAYFA 927)

TBK mad. 83 – 111: Birinci ayırım: Borçların ifası

TBK mad. 112 – 126: İkinci ayırım: Borçların ifa edilmemesinin sonuçları

TBK mad. 127 – 130: Üçüncü ayırım: Borç ilişkilerinin üçüncü kişilere etkisini ele almaktadır.

1. İFA KAVRAMI:

TANIM: Borçlanılan edimin konu, zaman ve yer olarak tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesi, alacaklının tatmin edilerek borcun sona erdirilmesidir. Her borç veya borç ilişkisi, ifa edilmek amacıyla kurulur. İfa **borcun amacıdır**.

Borcun tam ve doğru bir şekilde ifasına, **borcun gereği gibi ifası** denir. Borcun gereği gibi ifası, borçlanılan edimin, ifa tarz ve unsurlarına (taraf, yer, zaman, miktar ve nitelik) uygun olarak eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesidir.

- İfadan bazen edim fiilinin yerine getirilmesi, bazen de edim sonucunun yerine getirilmesi anlaşılır. Örneğin hizmet sözleşmesinde ifa edim fiilinin, satış ve eser sözleşmesinde edim sonucunun yerine getirilmesidir.
- TBK'da ifayı düzenleyen hükümler, genel hüküm niteliğindedir, her türlü borç ilişkisine uygulanır.
- İfayı düzenleyen hükümler genellikle düzenleyici hükümlerdir.
- İfa borç ilişkisini değil, böyle bir ilişkinin içerdiği tekil borcu sona erdirir.
- Bir tek borç/alacaktan oluşan ani edimli borç ilişkilerinde ifa, hem borcu hem borç ilişkisini sona erdirir.
- İfa bazen borcu sona erdirmeye yerine, alacağın ifada bulunan kişiye geçmesi sonucunu da doğurur.

2. İFANIN HUKUKİ NİTELİĞİ: Üç görüş vardır:

1. Genel sözleşme görüşü	2. Hukuki fiil görüşü	3. Sınırlı sözleşme görüşü
--------------------------	-----------------------	----------------------------

Genel sözleşme görüşü

Buna göre ifa, hukuki niteliği itibarıyla bir **sözleşmedir**. Bununla borçlu alacaklıya edimin ifasını önerir, alacaklı da bu öneriyi kabul ettiği takdirde ifa sözleşmesi kurulur. Taraf iradeleri birbirine uygun olmalıdır.

İfanın hüküm ve sonuçlarını doğurabilmesi iki unsurun gerçekleşmesine bağlıdır. Birinci unsur fiili, maddi bir olgudur (yapma, yapmama, verme), ikinci unsur hukuki işlem yani akdi unsurdur (irade beyanları).

Alacaklı ifa önerisini kabul etmekle alacak üzerinde tasarruf etmiş olur. Bu nedenle, alacaklının fiil ehliyetine ve tasarruf yetkisine sahip olması gerekir. Borçlu da fiil ehliyetine sahip olmalıdır. İkisinden birisi fiil ehliyetine sahip değilse sözleşmenin geçerli olması için bunun kanuni temsilci tarafından yapılması gerekir. İkisinden birisi ayırt etme gücüne sahip küçük veya kısıtlı ise kanuni temsilcinin izni veya onamı yeterlidir. Türk hukuku yönünden bu görüş benimsenmez.

Maddi fiil (hukuki fiil) görüşü

Buna göre ifa, hukuki niteliği itibarıyla borcu sona erdiren **maddi bir fiildir**. İfanın amaçlanan sonucu fiilen doğurması yeterlidir.

Borçlunun edim fiiliyle borçlanılan edime uygun bir sonuç meydana getirmesi, edimin borca uygun olması ifayı oluşturur.

İfa, hukuki bir işlem, bir sözleşme olmadığı için, alacaklı ve borçlunun ifaya yönelik irade beyanında bulunmalarına gerek olmadığı gibi, fiil ehliyetine ve tasarruf yetkisine sahip olmaları da gerekmez.

Sınırlı sözleşme görüşü

Hâkim görüştür. Buna göre, ifanın yalnız maddi bir fiil veya hukuki bir işlem ile yapılması arasında bir ayırım yapmak gerekir.

a. İfa, maddi bir fiil ile yapılıyorsa, borçlunun bunu ifa kastıyla yapması ve alacaklının kabul iradesiyle hareket etmesi şart değildir.

Borçlunun edimi yerine getirdiğini, alacaklının bilip anlaması yeterlidir. Borçlu, borcu gereği gibi yerine getirmişse, fiil ehliyetine sahip olmasa bile ifa gerçekleşmiş sayılır. Borçlu, çocuk veya vesayet altında bir kişi olsa bile borçtan kurtulur. Alacaklının fiil ehliyetine sahip olması şart değildir. Borçlunun tasarruf yetkisine sahip olması da gerekmez.

- b. **İfa, hukuki bir işlem ile yapılıyorsa**, ifa kastı, fiil ehliyeti ve tasarruf yetkisi yönünden durum farklıdır.
- Borçlunun ifa kastıyla hareket etmesi şarttır. Alacaklının edimi ifa kastıyla kabul etmesi şart değildir. Alacaklının kabul iradesinin varlığı yeterlidir, borçlunun edimi ifa ettiğini bilmesi yeterlidir.
 - Borçlu ve alacaklı fiil ehliyetine sahip olmalıdır. Ayırt etme gücüne sahip küçük veya kısıtlının tasarruf işleminin geçerli olması kanuni temsilcinin izni veya onamına ihtiyaç gösterir.
 - Her kazandırıcı işlem bir tasarruf işlemi olduğundan borçlu tasarruf ehliyetine de sahip olmalıdır. Yoksa alacaklı devredilen malın mülkiyetini kazanamaz. Alacaklı da ifayı kabul etmekle alacak üzerinde tasarruf etmiş olur, bu nedenle tasarruf ehliyetine sahip olmalıdır.

3. İFANIN UNSURLARI:

1. İfanın konusu (içeriği)	3. İfa yeri
2. İfanın tarafları	4. İfa zamanı

İFANIN KONUSU (İÇERİĞİ)

İlke:

İfanın konusu borçlanılan edimdir. Borçlu, alacaklıya yalnız borçlanılan edimi ifa etmek suretiyle borçtan kurtulur. Alacaklı da borçludan yalnız borçlanılan edimin ifasını talep edebilir.

İfanın konusu taraflar arasında tartışmalı olduğu takdirde bu, borç ilişkisinin kaynağına, taraf iradelerine veya kanuna göre belirlenir.

Borç ilişkisini doğuran sebep taraf iradeleri veya kanundur. Taraflar sözleşmede edimi belirleyebilirler. Edimi belirleme yetkisi üçüncü bir kişiye de verilebilir. Edimi belirleme yetkisi alacaklı veya üçüncü kişiye verildiğinde, bunun geçerliliği, borçlunun kişilik haklarıyla sınırlıdır. Taraflar sözleşmede edimi belirlemezlerse kanuna göre çözülür.

Edim konusu maddi bir mal, şey olabilir. Bu şey parça veya çeşit şey olabilir. Parça borçlarında borçlu, alacaklıya belirlenen şey dışında bir şey vererek ifada bulunamaz. Çeşit borçlarında borç yalnız borçlanılan türden bir şey ile ifa edilebilir. Örneğin borç buğday ise borçlu çimento veremez, aksi halde yanlış ifa söz konusu olur. Çeşit borçlarında edimi seçme yetkisi borçluya aittir. Ancak borçlunun seçeceği edim ortalama nitelikten daha düşük olamaz. Ortalama nitelikten daha düşük bir şey teslim ederse ayıplı (kötü) ifa söz konusu olur.

Parça borçlarının konusunu oluşturan şey, ifadan önce yok olmuş ve borçlu da kusurlu ise TBK mad. 112'ye göre sorumlu olur. Borçlunun kusuru dışında yok olursa (kusursuz imkânsızlık), TBK mad. 136'ya göre borçlu borcundan kurtulur.

Çeşit borcunun konusunu oluşturan şey, o tür tamamen yok olmadıkça ifa imkânsızlığı olmaz.

İstisna (ifa ikameleri):

Borçlu bazı hallerde borçlanılan edim konusundan başka bir şeyle borcu ifa edebilir, bunlara ifa ikameleri denir. Bu istisnalar:

a. Seçimlik yetki:

Seçimlik yetkide borçlu veya alacaklı, asli edim yerine yedek bir edim sunmak veya talep etmek hakkına sahiptir. Burada yükümlülük değil, yetki söz konusudur. Asıl edim imkânsız hale geldiği takdirde, borç sona erer, bu takdirde alacaklı borçludan yedek edimi talep edemez.

Seçimlik yetki iradi ve kanuni seçimlik yetki olarak ikiye ayrılır. İradi seçimlik yetkiyi taraflar sözleşmeyi kurdukları sırada kararlaştırırlar. Örneğin borçlu para ödemek yerine hizmet edimi üzerinde anlaşmışlarsa iradi seçimlik yetki söz konusu olur.

b. İfa yerine geçen edim:

Taraflar sözleşmenin kurulmasından sonra, fakat ifadan önce veya ifa zamanında borçlanılan edimden **başka bir edimin** yerine getirilmesini, ifa olarak kabul edebilirler. Geçerli olması bir şekil koşuluna tabi değildir, ancak tarafların fiil ehliyetine sahip olması gerekir.

İfa yerine geçen edimin değer itibarıyla asıl alacaktan az veya çok olması önemli değildir. İfa yerine geçen edim tarafların iradesine dayanan bir ifa türüdür. İfa yerine geçen edim borcun yenilenmesi değildir, zira burada yeni bir borç kurulmamakta, sadece borcun konusu değişmektedir. İfa yerine geçen edim seçimlik yetki de değildir, zira burada borçlu bir yetki kullanmamaktadır. Borcun sona ermesinin sebebi, alacaklının bu yeni edimi sözleşmenin kurulmasından sonra, ifadan önce veya ifa zamanında kabul etmesidir. İfa yerine geçen edim sonunda borçlu borcundan kurtulur.

c. İfa amacıyla yapılan edim:

Burada da borç ifa edilmekle birlikte, ifa edilen edim borçlanılan ilk edim olmayıp, ifa amacıyla yapılan başka bir edimdir. Borçlu alacaklının kabulü üzerine ifa amacıyla başka bir edimi yerine getirmekte ve alacaklı bunu kabul etmekte, **paraya çevirerek** borca mahsup etmektedir. Örneğin borçlunun para borcu yerine çek vermesi ve alacaklının bunu kabul etmesi halinde ifa amacıyla yapılan edim söz konusu olur.

Burada borç, ifa amacıyla yapılan edimin yerine getirildiği anda değil, bu edimin paraya çevrilip alacaklı tatmin edildiği anda sona ermektedir. İfa yerine geçen edimden farkı budur.

Bu yöntemde alacaklı talep hakkından vazgeçmemekte, sadece borçluya yeni bir süre tanımaktadır. İfa amacıyla yapılan edim paraya çevrildiğinde, para fazla olursa fazla kısım borçluya iade edilir, az olursa aradaki farkı borçlu tamamlar.

Kısmi ifa:

Borç tamamen ifa edilmediği, miktar itibarıyla borçlanılan edimin gerisinde kaldığı takdirde, kısmi ifa söz konusu olur. Alacaklı kısmi ifayı kabul etmek zorunda değildir. Ancak istisnai hallerde borçlu kısmi ifada bulunabilir. Alacaklıdan hiçbir menfaati bulunmayan kısmi ifayı kabul etmesi beklenemez. Kısmi ifanın reddi alacaklı yönünden hakkın kötüye kullanılması sayılmaz, dürüstlük kuralına aykırı değildir.

Borçlanılan edimin bölünebilir edim olması sonucu değiştirmez. Parçalara ayrılması halinde, varlık ve niteliğinde veya ekonomik değerinde esaslı bir değişme meydana gelen edimlere **bölünemez edim** denir. **Bölünebilir edim**, parçalara ayrılması halinde varlık ve niteliğinde veya ekonomik değerinde bir değişme olmayan edimdir. Bölünemez edimlerde kısmi ifa mümkün değildir.

Kısmi ifa kavramı edimin bölünebilir olma özelliğine göre değil, **sözleşmenin amacına, tarafların iradelerine ve menfaatlerine göre** belirlenmelidir. Örneğin bir satış sözleşmesinde satıcı alıcıya bir traktör, iki torba çimento ve bir teneke peynir teslim etmeyi borçlanmışsa ve bunlar arasında fonksiyon ve amaç yönünden bir bütünlük yoksa kısmi ifa mümkündür.

Kısmi ifa yalnız ifa edilecek edimin miktarı ile ilgilidir, niteliği ile ilgili değildir.

Alacaklının kısmi ifayı ret hakkının şartları:

a. Edim bir **bütün olarak ifası gereken** bir edim olmalıdır.

Bölünebilir bir edim varsa ve bütün olarak ifası gerekmiyorsa alacaklı kısmi ifayı kabul zorundadır. Sözleşmede birçok edim varsa ve fonksiyonel bir bağ yoksa bölünemez edimden söz edilemez.

b. Borcun **tamamı muaccel olmalıdır**. Borçlu muaccel olmayan kısmi ifa edebilir.

c. Borcun **tamamı çekişmesiz olmalıdır**. Borçlu çekişmesiz kısmi ifa edebilir.

Kısmi ifayı kabul yükümlülüğü:

a. **Sözleşme** kısmi ifaya izin vermelidir.

b. **Edimin niteliği** kısmi ifaya elverişli olmalıdır. Edimin niteliği ifanın bir defada yapılmasına imkan vermezse, alacaklı kısmi ifayı kabul etmek zorundadır.

c. **Dürüstlük kuralı** kısmi ifaya izin vermelidir.

d. **Ticari teamül** kısmi ifaya izin vermelidir.

e. Borçlu borcun bir kısmına itiraz etmişse, alacaklı **kalan kısmı** almak zorundadır.

f. **İİK** kısmi ifaya izin vermelidir.

g. **Kefalet hukukuna** göre alacaklı kısmi ifayı kabul zorunda olmalıdır.

h. **TTK'na** göre çek ve poliçe alacaklısı kısmi ifayı kabul zorundadır.

Kısmi ifanın sonuçları:

- Kısmi ifa, borcun ifa edilen kısmını sona erdirir. İfa edilmeyen kısım varlığını devam ettirir.
- İfa edilmeyen kısım muaccel ise borçlu kısmi temerrüt durumuna düşer.
- Alacağın tamamı için olan teminat, kısmi ifadan sonra da geri kalan kısmın teminatını oluşturur.

İFANIN TARAFLARI

İfanın iki tarafı vardır. İfanın aktif tarafı kendisine ifa yapılacak kişi, pasif tarafı ise ifayı yapacak kişidir.

1. İfada bulunacak kişi:

TBK mad. 83'e göre borçlu borçlanılan edimi şahsen ifa etmek zorunda değildir. Buna "**ifanın gayri şahsiliği ilkesi**" denir. Borçlu yerine üçüncü kişi de ifada bulunabilir. Bu tür edimler aslında misli edimlerdir. TBK mad. 83'ün olmasının sebebi, alacaklı için önemli olan husus borcun ifası olup, bunun kim tarafından ifa edileceği değildir.

İfanın gayri şahsiliği ilkesinin istisnasını, edimin borçlu tarafından şahsen ifa zorunluluğu oluşturur. Şahsen ifa zorunluluğu, edimin ifasında borçlunun kişiliğinin alacaklı için önem taşıdığı borç ilişkilerinde söz konusu olur. Taraflar sözleşmede, kişisel ifa yükümlülüğünün bulunmadığı bir edimin borçlu tarafından şahsen ifasını veya yükümlülüğün bulunduğu bir edimin tam aksini öngörebilirler.

Kişisel ifayı gerektiren edimler yerine getirilirken borçlunun yetenek ve bilgisine gerek olmayan yerlerde yardımcı kişilerin hizmetlerinden yararlanılabilir.

İfada üçüncü kişinin rolü

Üçüncü kişi, borçlunun edimini yerine getirirken **ifa kastıyla hareket** etmesi gerekir.

♥ Borçlunun bilgisi ve izni ile yapılan ifa

Üçüncü kişi, borçlunun bilgisi ve izni içinde maddi bir edimi ifa edebilir.

İfayı kendisinin veya borçlunun mal varlığından yapabilir.

İfa genellikle fiili nitelikte olduğundan üçüncü kişinin temsil yetkisine sahip olması şart değildir. İfa hukuki bir işlemin yapılmasını gerektiriyorsa temsil yetkisi olmalıdır.

♥ Borçlunun bilgisi ve iradesi dışında yapılan ifa

Üçüncü kişi, borçlunun bilgisi ve izni dışında onun borcunu ifa edebilir. Böyle bir ifa borçluyu borçtan kurtarır.

Üçüncü kişinin borcun ifasında ekonomik bir menfaati bulunabilir. Borçlu için **üç ihtimal**;

→ Borçlu üçüncü kişinin ifasına karşı çıkmaz.

→ Borçlu üçüncü kişinin ifasına karşı çıkar, ancak alacaklı kabul eder, borçlu borçtan kurtulur.

→ Borçlu üçüncü kişinin ifasına karşı çıkar, alacaklı da kabul etmez. Üçüncü kişinin girişi sonuçsuz kalır. Ancak üçüncü kişinin borcun ifasında doğrudan bir menfaatinin bulunması halinde, alacaklı ve borçlunun karşı çıkmasına rağmen borcu ifa edebilir.

Üçüncü kişinin ifasının sonuçları

♥ Alacaklı ile borçlu ilişkisi

→ Üçüncü kişinin ifası borçluyu borçtan kurtarır. Ancak borçlu edimi hangi şekilde yapmak zorundaysa, üçüncü kişinin de o şekilde ifa etmesi gerekir.

→ Üçüncü kişi edimin tamamını ifa etmelidir.

→ Götürülecek bir borç ise, borcu alacaklının ikametgâhında ifa etmelidir.

→ Alacaklı üçüncü kişinin sunduğu kısmi ifayı kabul zorunda değildir.

→ Üçüncü kişinin ifasıyla borç sona erince teminatlar da sona erer.

→ Alacaklı üçüncü kişinin ifa ikamelerini kabul zorunda değildir.

→ İfayı üçüncü kişi yapmış olsa bile, alacaklı borçlandığı karşı edimi üçüncü kişiye değil, sözleşmenin diğer tarafına yapmak zorundadır.

→ Üçüncü kişi ifa yardımcısı sıfatıyla edimi ifa ederken alacaklıya zarar verdiği takdirde, borçlu sorumlu olur. Üçüncü kişi borçlunun bilgisi dışında ifada bulunur ve alacaklıya zarar verirse borçlu sorumlu olmaz.

♥ Üçüncü kişi ile borçlu ilişkisi

→ **Kanunda halefiyet hükmü yoksa hukuki ilişkiye bakılır.**

• **İfa yardımcısı** olarak ifada bulunmuşsa hizmet sözleşmesi hükümleri uygulanır.

• **İkame kişi** olarak hareket etmişse vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanır.

• **Bağışlama kastıyla** hareket etmiş ve borçlu kabul etmişse herhangi bir talepte bulunamaz.

• **Borçlu menfaatine** yapılan ifa niteliği varsa, vekâletsiz iş görme hükümleri uygulanır.

• **Borçlunun izni dışında** ifa varsa, gerçek olmayan vekâletsiz iş görme hükümleri çerçevesinde borçlu hakkında sebepsiz zenginleşme söz konusu olur.

→ **Kanunda açık hüküm varsa halefiyet hükümleri uygulanır.**

• Borçlu sadece alacaklıya karşı borçtan kurtulur, üçüncü kişiye karşı sorumluluğu devam eder. Üçüncü kişi alacaklının yerine geçer, buna kanuni devir denir.

Halefiyet; üçüncü bir kişinin borçlunun edimini, alacaklıya ifa ederek onun yerine geçmesi, onun borç ilişkisinden doğan asli ve ferî haklarına halef olmasıdır. Akdi ve kanuni halefiyet olarak ikiye ayrılır. TBK'da kanuni halefiyet tanınmış olup akdi halefiyet yer almamıştır. Bu nedenle alacak akdi işlemle üçüncü kişiye geçirilmişse burada halefiyet değil, alacağın devri söz konusu olur. Halefiyette borç ortadan kalkmaz, üçüncü kişiye geçer.

→ **Borçlunun iradesine dayana halefiyet**

Üçüncü kişinin ona halef olacağı borçlu tarafından alacaklıya bildirildiği takdirde, üçüncü kişi ifada bulunduğu oranda alacaklıya halef olur. Bu bildirim ifadan önce veya en geç ifa esnasında yapılmalıdır, geçerliliği herhangi bir şekil koşuluna tabi değildir. Bildirim borçlunun tek taraflı, alacaklıya varması gerekli bir irade beyanıdır. Ancak halefiyet için bildirim yeterli olmayıp aynı zamanda üçüncü kişinin alacaklıyı tatmin etmesi gerekir.

→ **Kanuna dayanan halefiyet**

• **Üçüncü kişinin hukuki bir yükümlülüğü yoksa**

Üçüncü bir kişi, başkasının borcu için rehin ettiği şeyi, borcu ifa etmek suretiyle rehinden kurtardığı takdirde, kanun icabı alacaklının halefi olur. Burada üçüncü kişi ifayı sadece kendi yararına (rehinden kurtarmak için) yapmaktadır. Bu maddenin uygulanması için;

- ✓ Başkasına ait bir borç olmalıdır.
- ✓ Üçüncü kişinin ifa edeceği borç için bir rehin kurulmuş olmalıdır.
- ✓ Üçüncü kişinin rehin edilen şey üzerinde aynı hak sahibi olmalıdır.
- ✓ Üçüncü kişi alacaklıyı tatmin etmiş olmalıdır.

• **Üçüncü kişinin hukuki bir yükümlülüğü varsa**

Örneğin kefalet, sigorta veya müteselsil borçta kefil, sigortacı veya müteselsil borçlu ifada bulunan kişi olarak alacaklının halefi olurlar.

→ **Halefiyetin hüküm ve sonuçları**

Borcu ifa eden üçüncü kişi, kendiliğinden alacaklının yerine geçer, onun halefi olur.

- Üçüncü kişi borçlunun alacaklısı olur.
- Borç bütün unsurlarıyla devam eder.
- Borçlu alacaklıya borçla ilgili belgeler vermişse, alacaklının bu belgeleri üçüncü kişiye teslim etmesi gerekir.
- Üçüncü kişinin ifası borçluyu ilk alacaklıya karşı borçtan kurtarır.
- Üçüncü kişi borcun bir kısmını ifa etmişse kısmi halefiyet söz konusu olur.
- Kısmi ifa ve halefiyette iki alacaklı olur.

2. İfa yapılacak kişi:

a. Kural: Alacaklının şahsına ifa

- Borcun sona ermesi alacaklının tatmin edilmesine bağlıdır. İfa alacaklıya veya temsilcisine yapılmalıdır. Borçlu ifayı başkasına yaparsa ifada bulunmuş olmaz, borç sona ermez.
- Alacaklının kabule yetkili vekil veya temsilcisine yapılan ifa, alacaklıya yapılmış sayılır.
- Alacaklı fiil ehliyetine sahip değilse, borçlu kanuni temsilciye ifada bulunur.
- Alacaklı iflas etmişse ifa, iflas masasına yapılmalıdır.
- Alacaklının alacaklısı temsilci sayılmaz. Bu kişiye yapılan ifa borçluyu kurtarmaz.
- Yetkisiz üçüncü kişiye yapılan ifa borçluyu borçtan kurtarmaz. Ancak alacaklı sonradan icazet verirse, borçlu borçtan kurtulur.
- Alacaklının ifaya katılması bazen gerekli, bazen de gereksiz olabilir. Yapmama edimlerinde ve bazı yapma edimlerinde alacaklı borcun ifasına katılmaz. Bazı yapma edimlerinde alacaklının ifaya katılması, borçluya göstermesi gerekebilir.
- Borçlunun ifa niyeti ve ifaya hazır olması ifanın gerçekleşmesi için yeterli değildir. Alacaklının bunları almaya hazır olmasına, hatta katılmasına bağlıdır.

b. İstisna: Üçüncü kişiye ifa

Borçlunun üçüncü kişiye ifa yükümlülüğü **kanundan, sözleşmeden, alacaklının talimatından** ya da **hâkim hükmünden** doğabilir.

- Hacizli borçlu haciz ihbarından sonra ancak icra memurluğuna ifada bulunabilir. İflas halinde ifa, iflas idaresine yapılmalıdır.
- Tam üçüncü kişi yararına sözleşmeyle borçlu, üçüncü kişiye ifada bulunmak zorundadır, üçüncü kişi de borçludan lehine kararlaştırılan alacağı isteme hakkına sahiptir.
- Koca aile vazifelerini ihmal ederse hâkim, karı kocanın borçlularına borcu tamamen veya kısmen kariya ödemelerini emredebilir. Bu durumda borçlu kocaya ifada bulunursa geçersizdir.

Borçlunun **üçüncü kişiye ifada bulunma hakkı** alacaklının verdiği yetki gereği (örneğin banka hesabına ödenmesine yetki verilmesi) veya kanun gereği (kimin alacağı çekişmeli olan bir alacağın mahkemenin göstereceği yere borçlu tarafından tevdi edilmesi) olabilir.

İFA YERİ

Borçlanılan edimin yerine getirilmesi gereken yere **ifa yeri** denir. İfa yerinin **önemi**;

- **Gereği gibi ifa için**, borçlunun borçlanılan edimi ifa yerinde yerine getirmesi gerekir.
- **Borçlu** edimi ifa yerinde yerine getirmediği takdirde alacak muaccel ise **mütemerrit duruma düşer**.
- **Alacaklı** da ifa yerinde ifayı kabul etmediği takdirde **mütemerrit olur**.
- İfa yeri, **tevdi yerini** belirleyecek **hâkimin tespiti yönünden** önemlidir.
- Ödenecek **tazminatın tespitinde** ifa yerindeki piyasa fiyatı esas alınır.
- İfa yeri, ifa yerinden başka yere gönderilen taşınır mal satımında **yarar ve hasarın geçmesi** bakımından önemlidir.

İfa yerinden amaç, **edim fiilinin son aşamasının gerçekleştirildiği** yerdir. İfa yerini, edim sonucunun gerçekleştiği yerden ayırmak gerekir. İfa yeri ile edim sonucu çoğunlukla aynı yeri ifade eder. Örneğin **aranacak ve götürülecek borçlarda** durum böyledir. Para borçlarında alacaklının yerleşim yerinde; parça borçlarında sözleşmenin kurulduğu anda mal nerede bulunuyorsa orada ifa gerçekleşir ve bu hallerde ifa yeri ile sonuç yeri aynı yerdir. **Gönderilecek borçlarda** bu iki yer farklıdır. Bu borçlarda ifa yeri gönderme yeri iken, edim sonucu yeri varma yeridir. Borçlu gönderdiği yerde ifada bulunmuştur, alacaklının eline geçtiği yer ifa yeri değildir.

İfa yeri, taraflardan birinin yerleşim yeri olursa, bu yer TMK mad. 19 ve devamına göre belirlenir. İfada bulunulacak yerleşim yeri yoksa ifa oturduğu yerde yapılır. Tüzel kişinin yerleşim yeri tüzüğünde gösterilir, gösterilmemişse ifa yeri yönetildiği yerdir.

İfa yerinin birden çok olması halinde seçimlik ifa yeri söz konusu olur. Taraflar yer seçimini alacaklı veya borçluya bırakabilirler. Müteselsil borçlarda ifa yeri, müteselsil borçlulardan her birinin yerleşim yerine göre belirlenir. Kefalette de kefil için bağımsız bir ifa yeri söz konusu olabilir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan her birinin borcunun ifa yeri farklı olabilir.

İfa yerinin belirlenmesi

İfa yeri TBK mad. 89'da gösterilmiştir. Tarafların iradesine, edimin niteliğine/durumun gereğine veya kanuna göre belirlenir.

a. Tarafların iradesine göre

Borcun ifa yeri, **tarafların açık veya örtülü iradelerine göre belirlenir**. Ancak bunun geçerliliği TBK mad. 26-27 ile TMK mad. 2 ve 23'e uyulmasına bağlıdır. Yani emredici hukuk kurallarına, ahlaka, kişilik haklarına, kamu düzenine aykırı ve imkânsız olmamasına bağlıdır.

Taraflar, ifa yerini sözleşme yaptıkları sırada kararlaştırabilirler, sözleşmenin kurulmasından sonra değiştirerek yeni bir ifa yeri belirlemeleri de mümkündür. İfa yerini belirleme yetkisi, sözleşmenin yapıldığı sırada taraflardan birine verilebilir.

b. Edimin niteliğine/durumun gereğine göre

Bazı edimler nitelik ve özellikleri itibarıyla ancak belirli bir yerde ifa edilebilirler. Örneğin bir **taşınmaz üzerinde** yapılacak binaya ilişkin eser sözleşmesinin ifa yeri, taşınmazın bulunduğu yerdir; **hizmet sözleşmesinde** işverenin gösterdiği yerdir.

Saklama sözleşmesinde saklatan, şeyi teslim ettiği yerde geri alır. **Haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlar**, para borcu oldukları için alacaklının ikametgâhında ifa edilir.

Taraflar ödemenin **posta çeki veya banka hesabına** yapılmasını kararlaştırmışlarsa, ifa yeri, bu hesabın bulunduğu yerdir.

Borçlunun seçimlik ödeme yetkisine sahip olması halinde hesaba ödeme yükümlülüğü yoktur, dilerse nakden de ödemedi bulunabilir.

c. Kanuna göre

İfa yeri hakkında bir sözleşme bulunmadığı veya işin mahiyetinden bu yer anlaşılmadığı takdirde, bu konuda bir kanun hükmünün bulunup bulunmadığına bakılır. Örneğin TBK mad. 566 uyarınca, saklama sözleşmesine göre saklanan şey, saklandığı yerde geri verilir.

Para borçlarında ifa yeri

Para borçlarında ifa yeri alacaklının ifa zamanındaki yerleşim yeridir. Alacaklı borcun doğumundan sonra yerini değiştirmişse, borçlu edimi yeni yerleşim yerinde ödemek zorundadır. **İfa yerinin hareketliliği ilkesi** denir. Yeni yerleşim borçluyu zora sokuyorsa, eski yerleşim yerinde ifa edebilir.

Para borçları nakit, banka veya posta çeki hesabına yatırma, kıymetli evrak tanzimi veya havale suretiyle ödenebilir. Para borçlarında götürme, bir edim fiili olduğu için taşıma veya havale masrafları borçluya aittir, telef veya kaybolma tehlikesi de borçluya aittir, gecikme riskini de borçlu taşır.

Yatırılan paranın banka tarafından alacaklının hesabına geçirildiği anda ifa yapılmış olur.

Ödemenin kıymetli evrak ile yapılması halinde, bunların en geç ifa zamanında tahsil edilebilecek şekilde düzenlenip alacaklıya teslim edilmesi gerekir.

Alacaklının yetkili temsilcisine yapılan ödeme alacaklıya yapılmış sayılır ve borçtan kurtulmuş olur.

Ancak borcun posta havalesiyle ödenmesi halinde, postane alacaklı temsilcisi olmadığı için, oraya yatırılan para alacaklıya ödenmiş sayılmaz.

Parça borçlarında ifa yeri

Bu şeyin sözleşmenin yapıldığı anda bulunduğu yer, ifa yeridir. Bu hükmün uygulanabilmesi için, taraflar şeyin borçlunun yerleşim yerinden başka bir yerde bulunduğunu bilmeleri gerekir.

İade borçlarında da ifa şeyin bulunduğu yerdir.

Diğer borçlarda ifa yeri

Bu borçlarda ifa yeri, bunların doğdukları sırada borçlunun yerleşim yeridir. Bu tür borçlarda alacaklı, borçlanılan edimi borçlunun yerleşim yeri/işyerinden almak zorundadır. Borçlunun ifa edilecek edimi yerleşim yerinde hazır bulundurması yeterlidir. Şeyin yükletilme ve taşınması alacaklıya aittir.

İfa yerine göre borçların sınıflandırılması

a. Aranacak borçlar

Borçlunun yerleşim yeri/işyerinde ifa edilir. Alacaklı, edimi borçlunun yerleşim yeri/işyerinden almak zorundadır. Borçlunun edimi hazır bulundurması yeterlidir. Şeyin yükletilme ve taşınması alacaklıya aittir. Para ve parça borçları dışında kalan borçlar aranacak borçlar sınıfına girer.

b. Götürülecek borçlar

Para borçları başlıca örnektir. Borçlu, şeyi **alacaklının yerleşim yeri/işyerine** götürmek zorundadır. Götürme masrafları, gecikme riski, telef olması, hasar borçluya aittir.

c. Gönderilecek borçlar

Bu borçlarda ifa yeri, borçlanılan edimi **gönderme yeridir**. Borçlu borçlanılan şeyi normal taşıma ve ulaştırma araçlarıyla alacaklının bulunduğu veya gösterdiği yere gönderme yükümlülüğü altına girmişse, tehlike ve hasar alacaklıya aittir. Örneğin satış sözleşmesinde durum böyledir.

Bu borçlar aranacak ve götürülecek borçlar arasında yer alır. Bu borçlar ya borçlunun yerleşim yeri/işyerinde ya da şeyin bulunduğu yerde ifa edilir.

İFANIN ZAMANI

İfa zamanı TBK mad. 90-98'de gösterilmiştir, düzenleyici hükümlerdir, taraflar aksini kararlaştırabilirler. Öncelikle tarafların kararları uygulanır, tarafların ifa zamanı ile ilgili bir anlaşmaları yoksa kanun hükümleri uygulanır. İfa zamanı **iki anlamda** kullanılır.

♥ İlk olarak, alacaklının borçludan ifayı isteyebileceği, bu amaçla dava açabileceği, borçlunun da edimi ifa zorunda olduğu zamanı ifade eder. Buna **borcun muaccel olduğu zaman** denir.

Alacağı talep hakkı, borcun muaccel olduğu anda doğar. **Alacak hakkı** borç ilişkisinin kurulduğu anda doğduğu halde, **talep hakkı** ancak borcun muaccel olduğu anda doğar. Alacaklı, borç muaccel olmadan ifayı isteyemez. Muacceliyet anından önce edim istenemez ve dava edilemez.

♥ İkinci anlamda, borcun borçlu tarafından ifa edilebileceği anı gösterir. Buna **borcun ifa edilebilirliği** denir. Burada borçlunun yetkisi söz konusudur. Borçlunun ifa zamanına kadar bir seçim hakkı vardır. Bu hak nedeniyle borçlu dilerse önceden de edimi ifa edebilir, bu takdirde erken ifa söz konusu olur. İfa edilebilir bir edimi ifa amacıyla sunan borçlunun bu edimini, alacaklı haklı bir sebep yokken kabulden kaçınırsa mütemerrit olur.

Borcun ifa zamanı vade ya da süre ile belirlenir. **Vadede ne zaman** sorusuna cevap verilir. **Sürede ne zamana kadar** sorusuna cevap verilir.

İfa zamanının belirlenmesi

TBK mad. 90'a göre **kural**, borcun doğduğu anda muaccel olması, ifanın **hemen** talep edilebilmesidir. **İstisna** ise, borcun bir **vade veya süreye** bağlı olmasıdır. Uyuşmazlıkta istisnayı iddia eden ispatlar.

a. Süreye bağlı borçlarda ifa zamanı

1) İfa zamanının taraflarca belirlenmesi

Taraflar sözleşme yaparken ifa zamanını belirleyebilirler. Borç ancak bu zamanın dolmasıyla muaccel olur. Taraflar, ifa zamanını **mutlak veya nispi** olarak belirleyebilirler.

- **Mutlak olarak belirlenmesi:** Belirli bir zaman ölçüsüne dayanır, bir tarih veya takvim günü esas alınır. "Bu ayın, bu yılın sonunda" deyimleri örnek gösterilebilir.
- **Nispi olarak belirlenmesi:** Kesin bir tarih veya takvim günü belirlenmez, daha çok bir olay veya durum göz önünde bulundurulur. "Borçlunun ölümünde, inşaatın tamamlanmasında" deyimleri örnek gösterilebilir.

Vade **olağan**, **belirli** ve **kesin vade** olarak üçe ayrılır.

Olağan vade: Borcun muaccel olduğu, alacaklının edimi talep edebildiği, borçlunun da bunu ifa etmek zorunda olduğu zamanı gösterir. **İhbara bağlı işlemler** denir, borçlu otomatik mütemerrit olmaz, alacaklının ihtarda bulunması gerekir.

Belirli vade: Yalnız borcun muaccel olduğu zamanı değil, aynı zamanda borçlunun borcu ifa etmemesi halinde alacaklının ihtarına gerek kalmaksızın kendiliğinden mütemerrit duruma düşeceği zamanı ifade eder. **Belirli vadeli işlemler** denir.

Kesin vade: Bu tür vadenin dolmasıyla borçlu ihtara gerek olmaksızın mütemerrit olur, ayrıca alacaklı edimin kabulünden kaçınabilir ya da sözleşmeden dönebilir.

2) İfa zamanının işin niteliğine göre belirlenmesi

İfa zamanının bu yolla belirlenmesi sadece sözleşmeden doğan borçlarda mümkündür. Örneğin bir törenin filme alınması sözleşmesinde, edim ancak tören yapıldığı anda ifa edilebilir.

3) İfa zamanının kanunla belirlenmesi

Taraflar, sözleşmede kararlaştırmamışlarsa, kanun hükmü uygulanır.

b. Süreye bağlı olmayan borçlarda ifa zamanı

TBK mad. 90'a göre, ifa bir süreye bağlanmamışsa ifa hemen istenebilir, borçlu borcunu hemen ifa edebilir. Süreye bağlanmamış borçlar doğdukları anda muaccel olurlar.

İfa zamanını uzatma sözleşmesi

- Taraflar ifa zamanını sonradan uzatabilirler, muaccel olan borcun ifa zamanını da yeni bir sözleşmeyle uzatabilirler (TBK mad. 95). Uzatma, erteleme veya süre verme denilir ve bu uzatma sözleşmesiyle yapılır. Alacaklı uzatma süresi içinde alacağı talep edemez, burada geçici bir feragat söz konusudur.
- Alacaklı bundan dilediği zaman tek taraflı olarak dönemez.
- Uzatma sözleşmesi asıl sözleşme şekle bağlı değilse, hiçbir şekle tabi değildir.
- Uzatma sözleşmesinin geçerliliği, tarafların fiil ehliyetine sahip olmalarına ve irade beyanlarının karşılıklı ve uygun olmasına bağlıdır. Ayrıca süre veren taraf tasarruf ehliyetine sahip olmalıdır.
- Uzatma açık veya örtülü kararlaştırılabilir.
- Uzatma bir kanun hükmüne dayanırsa sözleşme yapmaya gerek yoktur.
- Uzatma hâkim kararıyla da verilebilir.
- Uzatma bir def'i değil itirazdır, ileri sürülmese bile hâkim re'sen göz önünde tutar.
- Uzatma esnasında borçlu temerrüde düşmez ve faiz ödemez.
- Uzatma borçlunun temerrüde düşmesinden sonra yapılmışsa, alacaklının faizden vazgeçmesi anlaşmaya bağlıdır.
- Uzatma süresi sona erince borç muaccel olur, zamanaşımı işlemeye başlar.

Erken ifa

- Borçlu edimi muaccel olmadan da ifa edebilir, buna **erken ifa yetkisi** denir.
- Erken ifa süreli borçlarda söz konusu olur.

- Alacaklı, erken ifaya yetkili borçlunun ifa teklifini reddederse mütemerrit olur.
- Faizli borçların erken ifa edilmesinde, borçlu ifada bulunduğu andan itibaren faiz borcundan kurtulur.
- Erken ifada bulunan borçlu, alacaklıdan bir indirimde bulunmasını isteyemez. Taraflar anlaşılırsa indirim yapılabilir.
- İfanın vaktinde yapılması alacaklı yararına sonuçlar doğuruyorsa, borçlu erken ifada bulunamaz. TBK mad. 96'ya göre **erken ifanın yapılamayacağı haller:**

♥ Sözleşme hükümleri ve niteliği

Taraflar belirli bir vade kararlaştırmışlarsa, erken ifa yapılamaz. Örneğin faizli ödünç sözleşmelerinde alacaklı faiz elde edeceği için erken ifayı reddedebilir.

♥ Durumun gereği

Örneğin odun ve kömürün Ekim'de teslim edilmesi kararlaştırmışlarsa, Haziran'da ifasının teklif edilmesi, alacaklı aleyhine sonuç doğurur.

♥ Kanun hükümleri

Örneğin alacaklının, poliçe alacağını borçlunun erken ifa etmek istemesi halinde ret hakkı vardır.

Vade ve sürenin hesaplanması

TBK mad. 91 ve 92'ye göre;

- **Ayin başı veya sonu** kararlaştırmışlarsa, bundan ayın birinci ve sonuncu günü anlaşılmalıdır. **Ayin ortası** sözünden ise ayın on beşi anlaşılır.
- Süre **gün ile** belirlenmişse, sözleşmenin yapıldığı gün sayılmayarak borç öngörülen sürenin son günü muaccel olur (örneğin vade olarak 7 gün verilmişse).
- Süre **hafta ile** belirlenmişse borç son haftanın sözleşmenin yapıldığı güne ismen uyan gününde muaccel olur.
- Süre **ay ile veya yıl**, yarıyıl ve yılın dörtte biri gibi bir zaman ile belirlenmişse sözleşmenin yapıldığı gün ayın kaçı ise son ayın buna tekabül eden günü borç muaccel olur. Son ayda tekabül eden gün yoksa borç son ayın son günü ifa olunur.

TBK mad. 95'e göre uzatma yapılmışsa;

- Yeni süre, eski sürenin sona erdiği günü takip eden birinci günden başlar.
- Taraflar sözleşmede eski sürenin yerine yeni bir süre öngörebilecekleri gibi eski sürenin uzatılması da olabilir.

İş günlerinde ve iş saatlerinde ifa yükümlülüğü

İş günlerinde: TBK mad. 93'e göre; pazara veya bir tatil gününe gelen vade, kendiliğinden, takip eden ilk tatil olmayan güne geçer. Aksine sözleşme yapılabilir.

- Bu madde özellikle yapma edimlerinde kullanılır, yapmama edimlerinde uygulanması söz konusu olmaz.
- Bu maddenin irade beyanlarına ve hukuki işlem benzeri fiillere (örneğin ihbar) kıyas yoluyla uygulanması mümkündür.
- Bu madde zamanaşımı süresinin hesaplanmasında da (örneğin zamanaşımı süresinin son günü tatil gününe geliyorsa) uygulanır.
- Bu madde poliçe, çek, bono ve icra hukukunda da uygulanır.
- Buna karşılık bu durum, borçlunun borcunu artırıyorsa bu madde uygulanmaz, vade tatil gününü izleyen ilk iş gününe geçmez.

İş saatlerinde: TBK mad. 94'e göre; borç kararlaştırılan günde iş saatleri esnasında ifa ve kabul edilmelidir, aksine sözleşme yapılabilir. Örneğin taraflar ifanın akşam yapılmasını kararlaştırabilirler.

- Somut olayın özelliği gerektirebilir. Örneğin bir iş yerinin temizlenmesi iş saatleri dışında olabilir.
- İş saatleri, her iki tarafın yaptığı mesleğe, teamüllere ve ifanın yapılacağı yere göre belirlenir. Her iki taraf için aynı iş saatinin geçerli olması şart değildir.
- Özel işyerleri ile resmi iş yerlerinin iş saatlerinin farklı olması mümkündür.
- Aranacak borçlarda borçlunun, götürülecek borçlarda alacaklının tabi olduğu iş saatlerinde ifa yapılır.
- Borçlunun iş saatleri içinde ifayı yapmaması borçlu temerrüdünün; alacaklının ifayı kabul etmemesi ise alacaklı temerrüdünün gerçekleşmesine neden olur.

4. **PARÇA VE ÇEŞİT BORÇLARININ İFASI:** (SAYFA 980)

Parça borçlarında borçlunun borçlandığı edimin konusu, taraflarca bireysel nitelik ve özellikleriyle sözleşmede tam olarak belirlenir. Bu tür borçlarda edimin konusu, sözleşme yapılırken, taraflarca diğer şeylerden tam olarak ayırt edilmişse, bu tür borca **parça borcu**, **bireysel olarak belirlenmiş borç** denir.

Buna karşılık, taraflar sözleşmede edim konusu şeyi, sadece genel nitelikleriyle belirlemiş olabilirler. Burada edimin konusu, bireysel nitelik ve özelliklerine göre kesin olarak gösterilmemektedir. Bu tür borçlara da **çeşit borcu**, **cins borcu** veya **çeşidiyle belirlenmiş borç** denir.

Çeşit borçlarının konusu genellikle **misli şeylerdir**, yani nitelikleri itibariyle aynı olan veya biri diğerinin yerine konulabilen, sayılabilen, ölçülebilen veya tartılabilen taşınır şeylerdir. Buna karşılık nitelikleri itibariyle diğer şeylerden farklı olan, biri diğerinin yerine konulamayan eşyaya **misli olmayan eşya** denir.

Misli olmayan şeyler genelde parça borçlarının, misli şeyler ise çeşit borçlarının konusunu oluşturur. Ancak misli şeyler de bazen parça borçlarının konusunu oluşturabilir. Nitelikleri itibariyle belirli şeylerin çeşit borçlarına konu teşkil etmesi de mümkündür. Örneğin Picasso'nun üç tablosu denilince belirli tablolar değil, herhangi üç tablo anlaşılır.

Parça ve çeşit borcu arasındaki ayrım tamamen **sübjektiftir**. Oysa **misli ve misli olmayan şey** arasındaki ayrım tamamen **objektiftir**, iş çevrelerindeki genel anlayışa göre belirlenir.

Çeşit borçlarında borçlu, edim konusu şeyi, bazen belirli bir stoktan vermeyi borçlanabilir. Bu tür çeşit borçlarına **stok borcu** veya **sınırlı çeşit borcu** denir.

PARÇA VE ÇEŞİT BORCU AYRIMININ HUKUKİ SONUÇLARI

İFA SORUNU
Parça borçlarında borçlu, bu belirli şeyi ifa etmedikçe borcundan kurtulamaz. Alacaklı da yalnız bu şeyi istemek hakkına sahiptir. Çeşit borçlarında borçlu, borçlanılan türe dahil nitelik ve miktarda şeyi ifa ederek borcundan kurtulur. Sözleşme kurulurken çeşit borcunun konusu olan şeyin borçlunun elinde bulunup bulunmamasının önemi yoktur. Önemli olan ifa anında şeyin miktar ve niteliğinin uygun olmasıdır. Miktar belli edilmemişse gerekli belirlilik yok demektir. Buna karşılık niteliğin kesin belirtilmesi şart değildir. Nitelik yaklaşık olarak gösterilmişse, bu yeterlidir. İfa edilecek edimin niteliği iş çevresi gibi diğer durumları, gelenekleri göz önünde tutarak veya sözleşmeyi yorumlayarak tayin edilebilir. Borçlanılan edim yalnız çeşidiyle belirlenmişse, o şeyin seçimi borçluya aittir. Ancak borçlu ortalama nitelikten daha düşük bir edim seçip veremez, vermişse alacaklı ifayı reddedebilir. Parça borçlarında edim tek olduğundan seçim söz konusu değildir. Seçme yetkisi kural olarak borçluya aittir. Ancak taraflar seçme yetkisini alacaklı veya üçüncü kişiye de bırakabilirler. Seçme yetkisi alacaklıya verilirse, alacaklı söz konusu çeşitten dilediği parçayı seçebilir ki, bu da borçlunun alacaklının keyfine bağlı olması sonucunu doğurur. Çeşit borçlarında borçlu seçimi yaptığı anda, borç parça borcu haline dönüşür. Borçlunun borçtan kurtulması için seçtiği şeyi ifa etmesi gerekir.
HASAR SORUNU
Parça borçlarında edim, henüz ifa edilemeden borçlunun kusuru dışında yok olursa (kusursuz imkansızlık) borçlu borcundan kurtulur. Çeşit borçlarında ve sınırlı çeşit borçlarında da aynı kural geçerlidir. TBK mad. 136/1'e göre borçluya yüklenemeyen durumlar yüzünden borcun ifası imkansız hale gelirse borç sona erer. TBK mad. 136/2'ye göre karşılıklı borçları içeren sözleşmelerde bu şekilde borcundan kurtulan borçlu, diğer taraftan karşı edimi ifa etmesini ilke olarak isteyemez, almış olduğu şeyleri de sebepsiz zenginleşme kurallarına göre geri vermek zorundadır. Bu madde sonraki kusursuz imkansızlık halinde hasarın borçluya ait olduğu hükmünü koymaktadır. Nitekim TBK mad. 208/1'e göre taşınır satış sözleşmelerinde hasar satılanın zilyetliğinin devrine, taşınmazlarda ise tescil anına kadar satıcıya aittir. Kanunen hasarın alacaklıya ait olduğu belirtilen durumlar bu hükmün dışındadır. Örneğin TBK mad. 208/3'e göre satıcı alıcının isteği üzerine satılanı ifa yerinden başka bir yere gönderirse hasar, satılanın taşıyıcıya teslim edildiği anda alıcıya geçer. Ayrıca alıcı satılanı devralmada temerrüde düşerse, devir olmuş gibi hasar alıcıya geçer. Taraflar sözleşmede hasarın kime ait olacağı hususunda hüküm koyabilirler.

5. SEÇİMLİK BORÇLARIN İFASI:

TBK mad. 87'ye göre, birden çok edimi içine almakla birlikte, borçlunun bunlar arasından seçeceği bir tek edimi yerine getirmekle yükümlü olduğu borca **seçimlik borç** denir.

Seçimlik borçların özelliği; borç başından itibaren mevcuttur. Fakat birden çok edim olduğu için, yerine getirilecek edim belli değildir. Yetkili kişi, seçim hakkını kullanmakla bu edimlerden biri kesin olarak borcun konusunu oluşturur, diğer edimler ortadan kalkar. Borçlu bu edimi yerine getirirse borç sona erer.

Seçimlik borç, koşula bağlı borç değildir. **Seçimlik borçta** borç ilişkisi kurulmuştur. Oysa **koşula bağlı borçlarda** borcun doğması için koşulun gerçekleşmesi gerekir.

Seçimlik borç, çeşit borçlarından şu noktalarda ayrılır. **Çeşit borcunda** edim konularının tamamı aynı çeşit içinde yer alırken, **seçimlik borçlarda** edimler çeşitli nitelikte olabilir. Örneğin edimlerden biri parça, diğeri çeşit borcu olabilir. Seçimlik borçlarda genel nitelikli herhangi bir şey değil, birden çok belirli şeyden biri borçlanılmıştır.

Edimlerdeki farklılık edimin konusunda olabildiği gibi, yerine getirilme tarzında da olabilir.

Seçimlik borcu oluşturan edimlerin eşit değerde olması da gerekmez.

Bir seçimlik borcun varlığını kabul etmek için seçimin taraflardan birine bırakılmış olması gerekir. Taraf iradeleri dışında bir olay veya duruma seçim bağlanmışsa ortada bir seçimlik borç yoktur. Örneğin borcunu ifa etmeyen borçludan, alacaklının tazminat talep etmesi borç ilişkisine seçimlik borç niteliği vermez, burada asli yükümlülük tali yükümlülüğe dönüşmüş olur.

SEÇİM HAKKI

Tek taraflı, varması gerekli irade beyanıyla kullanılan yenilik doğuran bir haktır. İrade beyanı karşı tarafa varmakla kendiliğinden sonuç doğurur, borcun konusu tek bir edim halinde kesinleşir. Seçim beyanı geçmişe etkili sonuçlar doğurur.

Seçim hakkı değiştirici yenilik doğuran haklar grubuna girer. Bu hakkın kullanılmasıyla mevcut hukuki ilişki değişir. Bu hak kullanılmakla sona erer. Bunun değiştirilmesi ancak tarafların bir değiştirme sözleşmesi yapmaları ile mümkün olur. Bu nedenle seçim beyanından dönülemez. Seçim beyanı şekle tabi değildir, açık veya kapalı irade beyanı olabilir.

SEÇİM HAKKINI KULLANACAK KİŞİLER

TBK mad. 87'ye göre, seçim hakkı, kural olarak borçluya aittir. Kanun, sözleşme veya durum gereği bu hak, alacaklıya veya üçüncü bir kişiye verilebilir. Bu hak bir temsilci tarafından da kullanılabilir.

a. Seçim hakkı alacaklıya aittir.

Alacaklı seçim hakkını kullandığında diğer edimleri seçme hakkını kaybeder, kararını değiştiremez. Değiştirme sözleşmesiyle değiştirebilir. Yenilik doğuran bir hak olduğundan bir defa kullanılmakla sona erer. Alacaklı seçim hakkını koşula bağlayamaz.

Alacaklının seçim hakkını kullanması, borçluya ifa için hazırlık yapma imkanı verir. Bu nedenle alacaklı seçim hakkını kullanmak zorundadır. Kullanmazsa, borçlu onu seçim hakkını kullanmaya davet ederek mütemerrit duruma sokabilir. Alacaklı mütemerrit olursa, borçlu edimi tevdi etme hakkına sahiptir. Ancak seçimlik borçlarda borçlu bunlardan hangisini tevdi edeceğini bilemez. Bu nedenle tevdi etmeyerek sözleşmeden dönebilir.

Alacaklı mütemerrit olursa, seçim hakkının borçluya geçmesi mümkün değildir.

b. Seçim hakkı borçluya aittir.

Borçlu, çeşitli edimlerden birini ifa ederek seçme hakkını kullanır ve borcundan kurtulur.

Borçlu edimlerden birini seçmezse, alacaklı borçlu aleyhine iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde TBK 125'e göre hareket edebileceği gibi, dilerse borçluya karşı seçimlik bir ifa davası açabilir. Bu dava ile borçludan edimlerden birini seçmesini ve ifa etmesini ister. Alacaklı edimlerden birini isteyemez. Hakimin bu davada vereceği karar da seçimlik bir karar olacaktır.

İcra takibinde alacaklı, dilerse edimlerden yalnız birini isteyebilir. Ancak borçlu dilerse diğer edimi ifa edebilir.

c. Seçim hakkı üçüncü bir kişiye aittir.

Üçüncü kişi seçim hakkını kullanmadıkça, alacaklı borçludan ifa talebinde bulunamaz.

EDİMLERDEN BİRİNİN İMKÂNSIZLAŞMASI

a. Kusursuz imkânsızlık halleri

- 1) Edimlerden **biri baştan** imkânsızlaşmıştır. Borç konusu **diğer edim** olur. Ancak edimlerden birinin imkânsız olduğunu taraflar bilseydi ve sözleşme yapmayacak idiyse hukümsüz olur.
- 2) Edimlerden **biri sonradan** imkânsızlaşmıştır. Tarafların kusuru yoksa borç konusu **diğer edim** olur.

b. Kusurlu sonraki imkânsızlık halleri

- 1) Seçim **hakkı borçluya ait** olmakla birlikte, **imkânsızlık alacaklının kusuru ile** doğmuştur.
Borçlu ya imkânsız edimi seçer, borcundan kurtulur ve karşı edimi isteme hakkını muhafaza eder. Ya da diğer edimi seçer ve yerine getirir, fakat alacaklının kusuru ile imkânsızlaşan edim için tazminat ister.
Seçim **hakkı borçluya ait** olmakla birlikte, **imkânsızlık borçlunun kusuru ile** doğmuşsa borç konusu diğer edim olur. Diğer edim de kusursuz imkânsız hale gelirse alacaklı borçlunun kusuru ile imkânsızlaşan ilk edim için tazminat davası açabilir.
- 2) Seçim **hakkı alacaklıya ait** olmakla birlikte, **imkânsızlık borçlunun kusuru ile** doğmuştur.
Alacaklı ya diğer edimi ister ya da imkânsız olan edim yerine tazminat ister.
Seçim **hakkı alacaklıya ait** olmakla birlikte, **imkânsızlık alacaklının kusuru ile** doğmuşsa alacaklı teorik olarak imkânsız edimi isteyebilir. Ancak ifası mümkün olmadığından edimden vazgeçmiş olur. Diğer edimi de isteyebilir, ancak kusuruyla imkansız hale getirdiği edim için tazminat öder.
- 3) Seçim hakkının kullanılmasından **önce bütün** edimler imkânsızlaşmıştır.
Borçlu sorumlu değilse borçtan kurtulur. Borçlu sorumlu ise, seçilecek edim için tazminat öder.
- 4) Seçim hakkının kullanılmasından **sonra** edimlerden **biri** imkânsızlaşmıştır.
Borçlu sorumlu değilse borçtan kurtulur. Borçlu sorumlu ise tazminat öder.

SEÇİMLİK YETKİ

Seçimlik borçlarda iki veya daha çok asli edim vardır. Birinin seçilmesi ve ifa edilmesi ile borç sona erer.

Oysa **seçimlik yetkide** sözleşmenin yapıldığı anda kesin belirlenmiş bir asli edim mevcuttur. Ancak borçlu, anlaşmaya göre veya alacaklının verdiği yetkiye göre asıl edim yerine başka bir edimi yerine getirerek borçtan kurtulma imkânına sahiptir. Örneğin avukata vekâlet ücreti vermek yerine evinde hizmetçilik yaparak (avukat yetki verirse) ödeme yetkisi verilirse seçimlik yetki söz konusu olur.

İradi seçimlik yetki ya taraflarca kararlaştırılır ya da tek taraflı olarak alacaklı tarafından borçluya tanınır.

Kanuni seçimlik yetkide ise, TBK mad. 99/2'ye göre ülke parası dışında başka bir para birimiyle ödeme kararlaştırılmışsa, sözleşmede aynen ödeme anlamına gelen bir ifade yoksa borçlu borcunu yabancı para yerine ilke parasıyla ödeyebilir. TBK yedek edim olarak ülke parasıyla ödeme yetkisi vermektedir.

Seçimlik borçlarda edimlerden birinin imkânsızlaşması ile borç ilişkisi sona ermez, borcun konusu diğer edim olur.

Oysa seçimlik yetkide önemli olan asıl edimdir. Asıl edimin ifası borçlunun kusuru dışında imkansız hale gelirse, onun yerine yedek edim geçmez, aksine borç ilişkisi sona erer, alacaklı yedek edimi isteyemez.

Seçimlik yetki beyanı alacaklıya ulaşıncaya kadar borcun konusu asıl edimdir. Yedek edim, ancak bu beyandan sonra asıl edimin yerine geçer.

6. PARA VE FAİZ BORÇLARININ İFASI:

PARA BORÇLARI

Para bir değer ölçüsü, piyasada dolaşan bir değişim aracıdır, kanuni ve zorunludur. Piyasada dolaşan para taşınır mallardan misli şeydir. Para borçlarına **meblağ borçları** veya **değer borçları** da denir. Para borcu kendine özgü bir çeşit borcudur. Taraflar dilerse sözleşme ile para borcunu, parça borcu olarak da kararlaştırabilirler. Geniş anlamda para hem milli hem de yabancı parayı, dar anlamda ise sadece milli parayı ifade eder. Hatır paralar, para olmayıp sadece bir mal niteliğindedir.

Türk parasına ilişkin kanun 20 Şubat 1930 tarihli ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanundur. Bakanlar Kurulunun yayımlamış olduğu en son Karar, **32 Sayılı Karardır**.

a. Para borçlarının ülke parasıyla ödenmesi

TBK mad. 99/1'e göre, konusu para olan borç, ülke parasıyla ödenir. Takip taleplerinde de alacağın ülke parasıyla gösterilip istenmesi gerekir, borç yabancı para ile olsa bile değişmez. Bu madde para miktarını esas almakta, para değerindeki dalgalanmaları göz önünde tutmamaktadır. Bununla birlikte, para değerini tamamen kaybetmişse, borçlunun borcunu itibari değer üzerinden ödemeyi teklif etmesi dürüstlük kuralına aykırı düşer.

Para borçlarında borçlu, borçtan kurtulmak için kararlaştırılan miktar parayı ülke parası üzerinden ödemek, alacaklı da bunu kabul etmek zorundadır. Borçlu çek, altın, posta çeki veya yabancı para ile ödeme teklif ederse, alacaklı kabul etmek zorunda değildir. Kabul ederse borç sona erer.

Alacaklının borçluya banka veya posta çeki hesap numarası vermesi halinde buraya yapılan ödemeler borcu sona erdirir.

Kararlaştırılan parayı ülke parasıyla ödemeyen borçlu mütemerrit olur, ülke parasıyla ödemeyi kabul etmeyen alacaklı da mütemerrit olur. Bu kuralın istisnaları vardır. Her şeyden önce alacaklıya yüklenen kabul külfeti madeni paralar yönünden sınırlandırılmıştır. Madeni paraların en yüksek kabul haddini Hazine Müsteşarlığı ilan eder. Borçlu bunun üzerinde bir madeni para ödemesi yapmak isterse, alacaklı bunu reddedebilir ve temerrüde düşmez. Aynı şekilde, küçük bir borç için, alacaklı yüksek miktardaki kağıt parayı da bozmak zorunda değildir.

b. Para borçlarının yabancı ülke parasıyla ödenmesi

Yabancı para ile borç ödemeyi, taraflar yalnız sözleşmeden doğan para borçlarında kararlaştırabilirler. Buna karşılık hâkim, haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeden doğan para alacakları ile nafaka alacağı hakkında yabancı para ile ödeme kararı veremez.

Sözleşmede “aynen ödeme” deyimi varsa borç mutlaka yabancı para ile ödenmelidir. Kullanılmamışsa borçluya seçimlik bir yetki tanınmış olur. Buna göre borçlu, asıl edim olarak yabancı para ile ödemeyi üstlenmiştir. Ancak dilerse, ülke parasıyla ödeyerek borcundan kurtulabilir. Borçlu ödeme gününde ödemeyi yapmazsa seçimlik yetkiyi kaybeder. Bu takdirde alacaklı, alacağının aynen veya ülke parasıyla ödenmesini isteyebilir.

c. Para borçlarının altın ile ödenmesi

Sözleşmede borcun altın ile ödenmesi kaydı hukuken geçerlidir. Ancak bu altının piyasada mevcut olması ve bunun alınıp satılmasının serbest olması gerekir.

Ödenecek altın; altın para veya külçe altın olabilir. Ülkemizde bugün altın para geçerli değildir.

Altın misli maldır. Ancak sözleşmede kararlaştırılan altın piyasada alınıp satılması hukuken mümkün değilse ülke parasıyla ödenir.

Para değerindeki düşmeler

♥ **Yabancı para değer kaydı:** Borçlu borcunu ülke parasıyla ödeyecektir ancak ödeme günündeki yabancı paranın değeri (resmi kur) esas alınacaktır.

♥ **Altın değer kaydı:** Borçlu borcunu ülke parasıyla ödeyecektir ancak ödeme günündeki altının değeri esas alınacaktır.

♥ **Eşya değer kaydı (geçim endeksi kaydı):** Borçlu borcunu ülke parasıyla ödeyecektir ancak ödeme günündeki esas alınan eşyaların değeri esas alınacaktır.

Kanunda bazı hallerde değer kaydı geçerli değildir. Örneğin rehinli alacaklar, taşınmaz yükü ve kefalette durum böyledir. Taşınmaz rehini kural olarak ülke parasıyla gösterilen alacak için kurulabilir, istisnası vardır, şartlar gerçekleşirse yabancı para üzerinden de kurulabilir

FAİZ BORÇLARI

TANIM: Faiz, alacaklının alacak olarak istemeye yetkili olduğu bir miktar parayı kullanmaktan belirli bir süre mahrum kalması sebebiyle kendisine ödenen bir karşılıktır.

Hukuki Niteliği:

1. Faiz **yan edimdir**, asıl alacağı genişleten bir yan haktır. Faiz borcunun varlığı ve devamı, asıl alacağın varlık ve devamına bağlıdır.
2. Asıl **alacak sona ererse faiz de sona erer**. Alacaklı, işlemiş faiz alacaklarını isteyebilmek için. Bu hakkını saklı tutmak zorundadır.

3. Asıl alacak zamanaşımına uğrarsa işlemiş faiz de zamanaşımına uğrar.
4. Alacaklı, asıl alacağı devrettiği zaman faiz alacaklarını da devretmiş olur.
5. Faiz asıl alacağın bir parçası değildir, sadece ona bağlı bir yan haktır. **Doğmuş faiz** alacağı asıl alacaktan **bağımsız bir nitelik taşır**.
6. Alacaklı, faiz alacağını asıl alacaktan **bağımsız olarak talep ve dava edebilir**, takip konusu yapabilir.
7. Alacaklı, **doğmuş faiz alacağını** tek başına **üçüncü bir kişiye devredebilir**.
8. Faiz alacağı, bağımsız olarak **haczedilebilir, rehin edilebilir**.
9. Asıl alacak yönünden zamanaşımının kesilmesi, faiz alacağı yönünden zamanaşımının kesilmesi sonucunu doğurmaz. **Faiz alacağı 5 yıllık zamanaşımına bağlıdır**.

Faiz borcunun kaynakları:

Hukuki işlemden veya kanundan doğar. Taraflar sözleşmede faiz borcunu kararlaştırabilirler.

Hukuki işlemden doğan faiz borcu, tüketim ödücü sözleşmelerinde önem arz eder. **Adi tüketim ödücü sözleşmesinde** faiz istenebilmesi, tarafların bunu kararlaştırmalarına bağlıdır, aksi halde faiz istenemez. **Ticari tüketim ödücü sözleşmesinde** kararlaştırılmasa bile faiz istenebilir.

Faiz oranı:

Taraflar sözleşmede faiz oranını kararlaştırabilirler, buna **akdi faiz oranı** denir. Belirlememişlerse kanunda öngörülen faiz oranı uygulanır, **kanuni faiz oranı** denir.

a. Anaparada faiz oranı

1) Ticari olmayan işlerde kanuni faiz oranı

TBK mad. 88/1'e göre, faiz ödeme borcunda uygulanacak yıllık faiz oranı, kararlaştırılmamışsa, mevzuata göre belirlenir. Başlıca mevzuat 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanundur. Bakanlar Kurulu, ticari olmayan işlerde yıllık **kanuni faiz oranını % 9** olarak belirlemiştir.

2) Ticari işlerde kanuni faiz oranı

Bakanlar Kurulu, ticari işlerde yıllık **kanuni faiz oranını % 9** olarak belirlemiştir.

3) Ticari olmayan işlerde akdi faiz oranı

Taraflar ticari olmayan işlerde akdi faiz oranını **serbestçe** belirleyebilirler. Ancak **kanuni faiz oranının % 50'sini aşamaz**, yani **% 13.5'i geçemez**.

4) Ticari işlerde akdi faiz oranı

Taraflar ticari işlerde akdi faiz oranını **serbestçe** belirleyebilirler. Yasaklayıcı, sınırlayıcı bir hüküm yoktur. Ancak ekonomik özgürlük ve kişilik hakları ile ahlaka, dürüstlük kuralına aykırı veya aşırı yararlanma ya da yanılma hükümlerinin uygulanmasını gerektirecek derecede yüksek faiz oranı kararlaştırılmışsa, borçlu bunun kanuni sınıra indirilmesini dava edebilir.

b. Temerrüt faizi

1) Ticari olmayan işlerde temerrüt faiz oranı

TBK mad. 120/1'e göre, temerrüt faiz oranı, faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuata göre belirlenir. Bugün ticari olmayan işlerde **kanuni temerrüt faiz oranı % 9**, **akdi temerrüt faiz oranı % 18** olarak belirlenmiştir.

TBK mad. 120/2'ye göre, sözleşme ile belirlenecek yıllık temerrüt faiz oranı, birinci fıkrada belirlenen yıllık faiz oranının **yüzde yüz fazlasını aşamaz**.

TBK mad. 120/3'e göre, sözleşmede akdi faiz oranı var ancak akdi temerrüt faiz oranı yoksa ve akdi faiz oranı ilk fıkrada belirtilen faiz oranından fazla ise, temerrüt faiz oranı hakkında akdi faiz oranı geçerli olur.

2) Ticari işlerde temerrüt faiz oranı

Temerrüde düşen borçlu için geçerli temerrüt faiz oranı **% 9'dur**. Ancak şartların gerçekleşmesi halinde % 9 yerine başka oran uygulanır ve bu oran **% 10,5'tir**.

Merkez bankasının önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı % 9'dan fazla ise, sözleşme olmasa bile ticari işlerde temerrüt faizi bu oran üzerinden istenebilir. Bu oran **% 10,5** olarak tespit edilmiştir. Avans faiz oranı 30 Haziran günü 31 Aralık'taki orandan 5 puan farklı ise, yılın ikinci yarısında bu oran geçerli olur.

Akdi temerrüt faiz oranı yoksa bu oran akdi faiz oranından az olamaz.

Taraflar akdi temerrüt faiz oranını serbestçe belirleyebilirler. Ancak sözleşmede temerrüt faizine temerrüt faizi kararlaştırılmazlar, böyle bir sözleşme geçersizdir. Tarafların faiz ve temerrüt alacağını sözleşme ile anapara alacağına dönüştürmeleri mümkündür. Bu takdirde anapara alacağına dönüşen eski faiz ve temerrüt faizi alacağının ödenmemesi halinde temerrüt faizine tabi tutulacağını öngören sözleşmeler geçerli olur.

c. Yabancı para borçlarında faiz

Sözleşmede daha yüksek akdi veya temerrüt faizi kararlaştırılmamışsa, yabancı para borcunda faizinde devlet bankalarının ödediği en yüksek faiz oranı uygulanır.

Bileşik faiz

Faize faiz yürütülmesine bileşik (mürekkep) faiz denir.

♥ Ticari olmayan işlerde bileşik faiz

Ticari olmayan işlerde bileşik faiz yasaktır.

♥ Ticari işlerde bileşik faiz

Ticari işlerde bileşik faiz ilke olarak yasaktır. Ancak iki istisnai halde bileşik faize izin verilmiştir. Bunlar cari hesap ve ticari tüketim ödücüdür.

7. KARŞILIKLI BORÇ YÜKLEYEN SÖZLEŞMELERDE İFA:

TBK mad. 97, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerin tarafları hakkında “**aynı anda ifa karinesi**”ni koymuştur. Bu tür sözleşmelerde özel bir kanun hükmü, teamül veya anlaşma olmadıkça, taraflardan birinin borcunu diğerinden daha önce ifa yükümlülüğü yoktur. Taraflar arasında ifa zamanı yönünden eşitlik ilkesi geçerli olup borçlarını aynı anda ifa etmek zorundadırlar.

ÖDEMEZLİK DEF’İ

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan biri, daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmeden veya ifasını önermeden ifayı talep ederse, karşı taraf bir def’i hakkına dayanarak ifadan kaçınabilir. Bu tür sözleşmelerde karşı tarafın ifadan kaçınma hakkına **ödemezlik def’i** denir.

Ödemezlik def’inin amacı karşılıklı edimlerin aynı anda ifasını sağlamaktır, diğer amacı karşı taraf üzerinde bir baskı fonksiyonu icra etmektir.

Ödemezlik def’i ilgili tarafça ileri sürülmedikçe hakim tarafından re’sen göz önünde tutulamaz. TBK mad. 97 düzenleyici kural olduğundan taraflar aksini kararlaştırabilirler.

Ödemezlik def’inin şartları:

a. Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşme olmalıdır.

Bu tür sözleşmelerde taraflar birbirlerine karşı hem alacaklı hem de borçlu durumundadırlar. Bu sözleşmelere satış, trampa, kira, hizmet, eser sözleşmeleri örnek gösterilebilir.

1) Edimler arasında karşılık ilişkisi bulunmalıdır.

Karşılık ilişkisine **synallagma ilişkisi** de denilir. Karşılıklı edimleri içeren sözleşmelerde edimler **genetik, kondisyonel ve fonksiyonel** karşılık ilişkisi içinde bulunurlar.

Genetik karşılıkta her iki edim doğuştan, meydana gelişleri yönünden
Kondisyonel karşılıkta edimler devamlılıkları, varlıklarını sürdürmeleri yönünden
Fonksiyonel karşılıkta edimler, ifaları yönünden bağlı durumdadırlar.

Karşılık ilişkisi içeren sözleşmelerin başında satış, trampa, kira, hizmet, eser, yayın, taşıma, ömür boyu gelir, ölünceye kadar bakma sözleşmeleri gibi sözleşmeler gelir. Bunlara iki tarafa tam borç yükleyen sözleşmeler de denir. Burada edimler birbirinin karşılığını oluşturmaktadır. Sigorta ve loteri sözleşmeleri karşılıklı edimleri içeren sözleşmelerdir. Karma sözleşmelerle isimli sözleşmeler karşılıklı edimleri içeren sözleşme niteliğinde olabilirler.

Ücretsiz vekâlet, faizsiz ödünç verme, karşılıksız vedia gibi sözleşmeler iki tarafa borç yüklemekle birlikte burada edimler birbirinin karşılığını oluşturmamaktadır. Bunlara iki tarafa eksik borç yükleyen sözleşmeler de denir. Ortaklık sözleşmesi karşılıklı edimleri içeren bir sözleşme değildir.

Ödemezlik def’i dürüstlük kuralının gerektirdiği bazı hallerde eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde de uygulanabilir. Örneğin vekil, masraflarını almadan vekalet verene şeyi devretmekten kaçınabilir.

2) Edimler arasında değişim ilişkisi bulunmalıdır.

Sadece karşılık ilişkisinin olması yeterli değildir. Ayrıca edimlerin bir değişim ilişkisi içinde de bulunması gerekir. Sözleşmenin içerdiği her iki edim yükümlülüğü, temelini aynı ve tek bir sözleşme ilişkisi içinde bulduğu takdirde, değişim ilişkisi gerçekleşmiş olur.

Yan edim yükümlülükleri de değişim ilişkisi içinde yer alabilir. Yan edim olmaksızın asıl edimin değer arz etmediği sözleşmelerde, yan edim değişim ilişkisi içinde yer alır. Örneğin satın alınan bir makine bağlanmadıkça bunun satın alınması hiçbir değer arz etmeyeceğinden, böyle bir satışta satıcının bağlama yükümlülüğü değişim ilişkisi içinde bulunur. Değişim ilişkisi içinde bulunmayan yan edim ve yan yükümlülükler hakkında ödemelik def'i kullanılamaz.

Sözleşme ilişkisinin taraflarında sonradan meydana gelen değişiklikler, ilke olarak değişim ilişkisini etkilemez. Bu durumda sözleşme ilişkisinden çıkana ait haklara, bu ilişkiye yeni giren kişi sahip olur.

b. Karşılıklı edimler mevcut ve muaccel olmalıdır.

Ödemelik def'inin mevcut olması için, borç ilişkisinin geçerli meydana gelmesi ve varlığını devam ettirmesi gerekir. Borçlunun, alacaklıya karşı borcun varlık ve devamına ilişkin olaylar ileri sürmesi ödemelik def'i değil, itirazdır.

Ödemelik def'inin dayandığı temel düşünce, taraflardan her birinin karşı taraftan olan alacağıdır. Ödemelik def'inin ileri sürülebilmesi için, her şeyden önce karşı **alacağın geçerli olarak doğması, sonra varlığını devam ettirmesi, henüz sona ermemiş olması** gerekir. Taraflardan birinin borcu henüz doğmamış veya sona ermişse, karşı taraf ödemelik def'ini ileri süremez.

Diğer taraftan **ifa veya ifa önerisinin miktar ve nitelik olarak borçlanılan edime uygun olması** gerekir, aksi halde karşı tarafın eksiklik giderilinceye kadar ödemelik def'i hakkı devam eder.

Ödemelik def'i, sözleşmeden doğan **her iki edimin de muaccel olmasını** gerektirir. Borçlardan biri muaccel değilse, bunun alacaklısı ödemelik def'ini ileri süremez.

Alacaklının alacağının zamanaşımına uğraması, ödemelik def'ini ileri sürmesine engel değildir. Zamanaşımı, alacağın değil, borçlunun bunu ileri sürmesi halinde dava ve takip hakkını sona erdirir; alacak eksik alacak, borç eksik borç olarak varlığını sürdürür.

c. Tarafların edimleri aynı zamanda ifa yükümlülüğü bulunmalıdır.

1) Aynı anda ifa karinesi

Tarafların anlaşmaları, bir kanun hükmü veya teamül bu karineyi ortadan kaldıracaktır. Bu karine olmaması halinde taraflardan birinin öncelikle ifa yükümlülüğü söz konusu olur.

2) Öncelikle ifa yükümlülüğü

Taraflardan birinin borçlandığı edimi diğer taraftan önce ifa yükümlülüğünün bulunması halinde öncelikle ifa yükümlülüğü söz konusu olur. Öncelikle ifa yükümlüsü olan taraf, ödemelik def'ine sahip olamaz, önce kendi edimini ifa zorundadır. **Öncelikle ifa yükümlülüğü olmayan haller:**

a) Tarafların edimlerinin aynı anda muaccel olması

Edimler aynı anda muaccel hale geliyorsa öncelikle ifa yükümlülüğü yoktur.

b) Edimin ifasını talep eden alacaklının öncelikle ifa yükümlülüğü

Alacaklının öncelikle ifa yükümlülüğü, borçlunun böyle bir yükümlülüğünü önler. Öncelikle ifa yükümlülüğü **sözleşmeden, kanundan** veya **teamülden** doğar. Taraflar **sözleşmede** bunu kararlaştırabilirler. **Kanundan**; örneğin eser sözleşmesinde öncelikle ifa yükümlülüğü yükleniciye aittir, hizmet sözleşmesinde ise bu yükümlülük işçiye düşmektedir. **Teamülden**; örneğin lokantada bu yükümlülük müşteriye değil, lokantacıya aittir.

Ödemelik def'inin sonuçları:

- Borçluya, alacaklı kendi edimini ifa veya ifasını önerinceye kadar ifadan **kaçınma hakkını** verir.
- Hak sahibinin borçlandığı edimin ifasını geçici olarak **erteleyici ve geciktirici** bir rol oynar.
- Borçlunun ödemelik def'ini kullanmak suretiyle, **borcun muaccel hale gelmesini önler, mütemerrit duruma düşmez.**
- **Alacaklı** artık borçluya karşı aynen ifa ve gecikme tazminatına ilişkin **davaları açamaz.** Aynen ifadan vazgeçip müspet zararın tazmini davasını da açamaz.
- Ödemelik def'i **dava dışında kullanılabileceği gibi dava yoluyla da** kullanılabilir.

- Hâkim, ödemezlik def'ini **re'sen dikkate alamaz**. Borçlu **ödemezlik def'ini kullandıktan sonra**, alacaklı ifa davası açmışsa, hâkimin bunu **re'sen dikkate alması gerekir**.
- Borçlu **ödemezlik def'ini ileri sürmeden ifada bulunmuşsa**, ifa ettiği şeyin iadesini isteyemez. Bu takdirde karşı taraftan sadece karşı edimin ifasını talep edebilir.
- **İspat yükü ilke olarak alacaklıya düşer**, alacaklı ödemezlik def'inin şartlarının olmadığını ispat etmek zorundadır. Alacaklı, borçlunun borçlandığı edimin mevcut ve muaccel olduğunu, kendisinin edimini gereği gibi ifa ettiğini veya ifasını teklif ettiğini, ifaya hazır olduğunu ispat etmesi gerekir. Alacaklı, iddiasını borçlunun öncelikle ifa yükümlülüğüne dayandırmaktaysa, bunu da ispat etmesi gerekir.

TARAFLARDAN BİRİNİN İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ HALİNDE ÖDEMEZLİK DEF'İ

TBK mad. 98'e göre, karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede, taraflardan birinin ifa güçsüzlüğüne düşmesi, iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması sebebiyle diğer tarafın hakkı tehlikeye düşerse bu taraf, karşı edimin ifası güvence altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifasından kaçınabilir. Ayrıca güvence verilmezse sözleşmeden de dönebilir.

Bu maddede diğer tarafın hakkının korunması amacıyla bir ödemezlik def'i düzenlemiştir, buna **ifa güçsüzlüğü halinde ödemezlik def'i** de denilebilir.

İfa güçsüzlüğü halinde ödemezlik def'i ile genel ödemezlik def'i arasındaki **en önemli fark** ilkinde def'i hakkı, diğer tarafın güçsüzlüğe düşmesi halinde karşı edim henüz **muaccel olmadan kullanılabilir**. Diğer fark, genel ödemezlik def'inde hak sahibi, karşı taraftan sadece edimin ifasını isterken ifa güçsüzlüğü halinde ödemezlik def'inde hak sahibi **hem ifadan kaçınabilir hem de sözleşmeden dönebilir**.

İfa güçsüzlüğü def'i, her türlü edimin ifasında kullanılabilir. Uygulamada daha çok satış, eser ve yayın sözleşmesi gibi sözleşmelerde ileri sürülmektedir. Bu def'i kuralı düzenleyici kuraldır, taraflar aksini kararlaştırabilirler.

İfa güçsüzlüğü nedeniyle ödemezlik def'inin şartları:

- **Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşme olmalıdır.**

Bu def'inin uygulanabilmesi için ilk şart karşılıklı edimleri içeren bir sözleşmenin mevcut olmasıdır.

Uygulamada bu def'ie, öncelikle ifa yükümlüsü olan taraf başvurabilir. Ancak bu şart değildir. Taraflardan birinin alacağı diğer tarafın mal varlığının kötüleşmesiyle tehlikeye düşmüşse güvence oluncaya kadar ifadan kaçınabilir, güvence olmazsa sözleşmeden dönebilir. Bu nedenle önemli olan, öncelikle ifa yükümlülüğü değil, alacak hakkının tehlikeye düşmüş olmasıdır.

- **Borçlu ifa güçsüzlüğüne düşmelidir.**

İflas eden veya aleyhinde yapılan haciz sonuçsuz kalan borçlu, ifa güçsüzlüğüne düşmüştür. İfa güçsüzlüğü durumu sadece bu iki halden ibaret değildir.

Güçsüzlük halinin kabulü için taraflardan birinin sürekli olarak mali güçsüzlük içinde bulunması yeterlidir. Güçsüzlüğün sürekli olması gerekir.

İflas masasında bulunan hak ve mallar, borçların ifasına yeterli ise, ifa güçsüzlüğü nedeniyle ödemezlik def'i kullanılamaz.

Borçlu ifa güçsüzlüğü, ödemezlik def'inin ileri sürüldüğü anda mevcut olmalıdır. Bu güçsüzlük hali sözleşmenin kurulmasından önce varsa ve karşı taraf bunu bilmiyorsa, irade sakatlığına dayanarak sözleşmenin iptalini isteyebilir. Karşı taraf biliyorsa ve bunu göze alarak sözleşmeyi kurmuşsa artık def'i hakkını kullanamaz.

İspat yükü ödemezlik def'ini kullanacak olan tarafa düşer. Karşı taraf da ödeme güçsüzlüğüne düşmediğini veya karşı tarafın bunu bildiğini ispat edebilir.

- **Karşı tarafın hakları tehlikeye düşmüş olmalıdır.**

Borçlunun güçsüzlüğü yeterli değildir, ayrıca karşı tarafın hakkını tehlikeye düşürmüş olmalıdır. Borçlu, daha önce borcu için yeterli aynı veya şahsi teminat vermişse, tehlike durumu söz konusu olmaz.

- **Hakkı tehlikeye düşen taraf borcunu henüz ifa etmemiş olmalıdır.**

İfa güçsüzlüğü nedeniyle ödemezlik def'inin hüküm ve sonuçları:

- **Güvence gösterilinceye kadar borcun ifasından kaçınma hakkı:** Hakkı tehlikeye düşen taraf güvence gösterilinceye kadar kendi edimini ifadan kaçınabilir.
- **Sözleşmeden dönme hakkı:** Alacaklı, belirli sürede güvence gösterilmezse sözleşmeden dönebilir.

İFANIN HÜKÜM VE SONUÇLARI

- İfa ile alacaklı tatmin edilmiş olur, borçlu borçtan kurtulmuş olur. İfa, borcu ortadan kaldırır. Ancak borç ilişkisi birden çok borçtan oluşuyorsa ve tamamı yerine getirilmişse borç ilişkisi ortadan kaldırılabilir.
- Alacağın sona ermesiyle yan haklar ve yan edimler de sona erer.
- Ancak daha önce doğmak suretiyle asıl alacaktan bağımsız bir nitelik kazanmış olan yan haklar, sözleşme veya durum gereği alacaklıya böyle bir yetki verdiği takdirde, varlıklarını devam ettirirler. Örneğin evvelce işlemiş faiz ile ceza koşulunda durum böyledir.

8. İFANIN İSPATI:

Taraflardan her biri hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür. İfa borçluyu borçtan kurtardığı için, uyuşmazlık halinde bunun ispatı borçluya düşer. İfayı ispat edemeyen borçlu, edimi yerine getirmiş olsa bile, yeniden ifaya mahkûm edilir. Borçlu yalnız ifayı değil, borçlanılan edime uygun ifayı da ispat etmek zorundadır.

İfanın hukuki bir işlemle gerçekleştirildiği hallerde, alacağın değeri 2500 TL'yi aşıyor veya değeri ne olursa olsun alacak senede bağlanmış ise, mutlaka yazılı delil ile ispatı gerekir. Burada tanıkla ispat yasağı vardır. Ancak maddi bir fiil ile yapılan ifalarda yazılı delille ispat zorunluluğu yoktur. Yapmama edimlerinin ifasında da senetle ispat zorunluluğu aranmaz.

TBK mad. 103'e göre, borçlu alacaklıdan kısmi ödeme yapmışsa makbuz, borcun tamamını ödemişse senedin geri verilmesini veya iptalini isteme hakkına sahiptir.

Birden çok borcun vadesi aynı zamanda gelmişse, mahsup orantılı olarak; borçlardan birinin vadesi gelmemişse, ödeme güvencesi en az olan borç için yapılmış sayılır.

BORÇLUNUN MAKBUZ İSTEME HAKKI

Makbuz, alacaklının veya yetkili temsilcisinin, borçlanılan edimi almış olduğunu gösteren yazılı bir beyandır, yazılı bir delildir. Borçlu 2500 TL'den az borçların ifasında da makbuz isteyebilir.

Makbuz bir irade açıklaması değil, bir bilgi açıklamasıdır. Bazı hallerde bilgi beyanı yanında bir irade beyanını da içermesi mümkündür. **Bakiye makbuzu** bilgi beyanı yanında irade beyanını da içeren ve alacaklının sadece edimi aldığını değil, aynı zamanda borçludan herhangi bir alacağının kalmadığını da ifade eden bir makbuzdur.

Makbuz, ilke olarak kısmi ifa ile dönemli borçların ifasında talep edilir. Alacaklı makbuz vermezse mütemerrit duruma düşer, bu takdirde borçlu alacaklı temerrüdünün sonuçlarına göre hareket eder.

Adi yazılı şekil makbuzun geçerliliği için yeterlidir. Yazılı olması, imzanın el yazısıyla atılması gerekir.

Makbuz ifanın unsurlarını, ifanın konusu edimi, bunun nitelik ve miktarını, ifa yeri ve zamanını, alacaklı ve borçlunun adlarını içermeli ve ayrıca alacaklı ya da temsilcisi tarafından imzalanmalıdır.

Makbuzun hüküm ve sonuçları:

- Borcun ifa edildiğine dair ispat fonksiyonudur, alacaklı da aksini (imzanın veya makbuzun sahte olduğunu) ispat edebilir.
- Dönemli borç ilişkilerinde son borcun ifasına ilişkin makbuz, alacaklı bir çekince koymamışsa, daha önceki borçların ifa edildiğine karine teşkil eder.
- Alacaklı, anaparanın tamamı için makbuz vermişse faizlerini de almış olduğu kabul edilir. Ancak alacaklı işlemiş faizleri almamış olabilir. Bu takdirde faizi sonradan talep edebilmesi, bu husustaki hakkını saklı tutması halinde mümkün olur.

SENEDİN GERİ VERİLMESİNİ İSTEME HAKKI

Senet, borçlu tarafından borcun varlığını ispat amacıyla düzenlenir ve alacaklıya verilir. Borcun tamamını ifa eden borçlunun, alacaklıdan senedin geri verilmesini isteme hakkı vardır. Bu istek üzerine alacaklı, senedi geri vermek zorundadır.

Ancak borçlu kısmi ifada bulunmakta veya senet alacaklıya alacak hakkı yanında başka haklar da sağlamakta ise, borçlu senedin geri verilmesini isteyemez, bunun yerine makbuz isteyebilir.

Borçlu senedin geri verilmesini ifadan önce def'i yoluyla isteyebileceği gibi, ifa ettikten sonra da isteyebilir.

Borç üçüncü kişi tarafından ifa edilmiş olsa bile, borçlu senedi isteyebilir. Tek istisnası, üçüncü kişinin alacaklıya halef olmasıdır, bu takdirde senedin geri verilmesini üçüncü kişi isteyebilir.

SENEDİN İPTALİNİ İSTEME HAKKI

TBK mad. 105'e göre, alacaklı senedi kaybettiğini iddia ettiği takdirde, borçlu alacaklıdan senedin iptalini isteme hakkına sahiptir.

Senedin iptalinden amaç; alacaklının senedin geri verilmesinin mümkün olmaması nedeniyle hükümsüz olduğunu, borcun sona erdiğini yeni bir belge üzerinde yazılı olarak beyan etmesidir. Borçlunun istemesi halinde, alacaklının bu beyanı resmi bir senet içinde yapması gerekir.

Alacaklı senedi geri vermez veya iptal edildiğine ilişkin belge vermezse, borçlunun menfi bir tespit davası açması mümkündür.

Senedin iptalini isteme hakkı borçluya aittir. İfa üçüncü kişi tarafından yapılmış olsa bile, bu kişi iptali isteyemez. Ancak üçüncü kişi ifa sonunda alacaklıya halef olmuşsa, iptali isteyebilir.

Alacaklı alacağı devretmişse, iptal talebinin muhatabı yeni alacaklıdır.

SENEDİN GERİ VERİLMESİNİN DOĞURDUĞU SONUÇLAR

- ♥ TBK mad. 104/3'e göre, senet borçluya geri verilmişse, **borç sona ermiş sayılır**.
- ♥ Senedin geri verilmesi, borcun tamamen ifa edildiği hususunda **karine oluşturur**. Bunun aksi alacaklı tarafından ispat edilebilir. Alacaklı senedi borç ifa edilmeden geri verdiğini, senedin iradesi dışında elinden çıktığını veya borçlu tarafından düzenlenmiş olduğunu ispat ederse karine çürütülmüş olur.
- ♥ Karinenin geçerli olması için borçlunun senedin zilyetliğini elde etmesi yeterli değildir. Borçlu senede zilyet olduğunu değil, **alacaklının senedi geri verdiğini ispat** etmek zorundadır. Zira borçlu senedin zilyetliğini alacaklının iradesi dışında elde etmiş olabilir.
- ♥ Alacaklının senedi **iptal beyanı** senedin geri verilmesi yerine geçer, aynı sonuçları doğurur.
- ♥ Borcun ifa edildiğine ilişkin **fiili karineler** söz konusu olabilir. Alacaklının senedi imha etmesi, yırtması, önemli yerlerini karalaması borcun sona erdiğine ilişkin fiili karine oluşturur.

PARA BORÇLARINDA YAPILAN ÖDEME VE MAHSUBA İLİŞKİN BAZI KURALLAR

- ♥ Borçlu, kısmen yaptığı ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahiptir. Ancak bunun için borçlunun faiz ve gider borcunu ödemede gecikmemiş olması gerekir. Para borçlarında kısmi ödeme, öncelikle ödenmemiş faiz ve gider borcuna mahsup edilir. Faiz ve gider borcu bulunan borçlu, kısmi ödemenin anaparaдан düşürülmesini isteyemez.
- ♥ Alacaklı alacağın bir kısmı için kefalet, rehin veya başka bir güvence almışsa, borçlu kısmen yaptığı ödemeyi güvencesi daha iyi olan kısma mahsup etme hakkına sahip değildir.
- ♥ Birden çok borcu bulunan borçlu, bir ödeme yaptığı zaman, bu borçlardan hangisini ödemek istediğini alacaklıya bildirebilir. Bildirimde bulunmazsa ödeme, alacaklının makbuzda gösterdiği borç için yapılmış sayılır. Ancak borçlu derhal itiraz ederse, ödeme yine borçlunun bildirdiği borç için yapılmış olur.
- ♥ Açıklama yoksa ödeme, muaccel borç için yapılmış sayılır. Birden çok borç muaccel ise ödeme;
 - Borçluya karşı ilk olarak takip edilen borç için yapılmış olduğu kabul edilir.
 - Bir takip yoksa vadesi ilk önce gelen borç için yapılmış olur.
 - Birden çok borcun vadesi aynı zamanda gelmişse mahsup orantılı yapılır.
 - Borçlardan hiç birinin vadesi gelmemişse güvencesi en az olan borç için yapılmış sayılır.

9. ALACAKLININ TEMERRÜDÜ:

Alacaklı, kendisine gereği gibi sunulan bir ifayı kabulden veya tam ve doğru bir ifanın gerçekleştirilebilmesi için kendisi tarafından yapılması gereken hazırlık fiillerini yapmaktan haksız olarak kaçınır, bunları yerine getirmezse, borçlu ifada bulunamaz. Alacaklının sunulan edimi kabul etmesi, borçlanılan edimin ifası için gerekli hazırlık fiillerini yapması ifanın bir şartıdır. Alacaklının, ifaya katılmaktan ve borçlu tarafından kendisine gereği gibi tam ve doğru olarak sunulan edimi kabulden veya edimin ifasına ilişkin hazırlık fiillerini yapmaktan haksız olarak kaçınmasına **alacaklı temerrüdü (kabul temerrüdü)** denir.

Kabul temerrüdü, ancak ifanın kabulünün zorunlu ve mümkün olduğu hallerde söz konusu olur. İfanın kabulünün zorunlu olması, ifa olayının ancak alacaklının katılmasıyla tamamlanması anlamına gelir.

Alacaklının ifaya katılma fiili dar anlamda, sunulan edimi kabul etmesidir. Geniş anlamda ise, ifaya hazırlık fiilleriyle ifaya refakat fiilleridir. Seçimlik bir borçta seçim hakkı alacaklıya tanınmışsa, bu hakkın kullanılması hazırlık fiilidir. Alacaklının makbuz vermesi ise refakat fiiline örnek gösterilebilir.

- ★ Alacak, alacaklıya bir hak olarak tanındığı için, talep edip etmeme yetkisi de ona verilmiştir. Bunun doğal sonucu olarak alacaklı kendisine sunulan edimi kabul etmek zorunda değildir, dilerse kabul eder. Bu bakımdan hukuk düzeni alacaklıya ifayı kabul hususunda teknik anlamda bir yükümlülük yüklememiştir.
- ★ Buna karşılık borçlunun borçlanılan edimi hem ifa zorunluluğu hem de ifada menfaati vardır. Zira borçlu ifa ile borçtan kurtulur, borcu sona erdirir.
- ★ İşte kanun koyucu taraflar arasındaki bu menfaat uyuşmazlığını çözmek için alacaklıya bir **külfet** yüklemiştir. Bu ifaya katılma külfetidir.
 - Alacaklıya yüklenen katılma külfeti, bir borç olmadığı için, alacaklı buna uymadığı zaman alacak hakkını kaybetmez. Bu bir hak ihlali olmadığından borçluya tazminat ödemek zorunda da kalmaz.
 - Ancak ifayı kabulden kaçınan alacaklı, borçlu temerrüdüne başvuramaz. Zira kendisi temerrüt halindeyken borçlunun temerrüdü söz konusu olmaz.
 - Alacaklı temerrüdü karşısında borçlu, duruma göre borçlanılan edim şeye ilişkin ise tevdi edebilir.
 - Tevdiye elverişli olmayan şeyi satar veya sattırır.
 - Şeye ilişkin edimler dışındaki edimlerde sözleşmeden dönebilir.
 - Ayrıca kanuna göre borçlunun sorumluluğu hafifletilmiştir.
 - Hasarın alacaklıya geçmesi öngörülmüştür.
 - Alacaklının ödemezlik def'ini ileri sürmesi ortadan kaldırılmıştır.
 - Alacaklıya masrafları ödeme yükümlülüğü getirilmiştir.
 - Alacaklı temerrüdünün gerçekleşmesi ifanın henüz mümkün olmasına bağlıdır. Alacaklının davranışıyla ifa imkânsız hale gelmişse kabul temerrüdü söz konusu olmaz.
 - Alacaklı temerrüdünün gerçekleşmesi alacaklının kusurlu olması şart değildir. Ancak borçlunun sözleşmeden dönmesi halinde menfi zararın tazminini alacaklıdan talep edebilmesi için alacaklının kusurlu olması gerekir.

ALACAKLININ TEMERRÜDÜNÜN ŞARTLARI

1. Borçlu, edimi alacaklıya gereği gibi önermiş olmalıdır.

- a. Önerilen edimin gereği gibi ifa sayılması için, bunun ifa unsurlarına uygun sunulması gerekir.
- b. Alacaklı kısmi ifayı ilke olarak reddedebilir.
- c. Borçlu borçlanılan edimden başka bir şey sunarsa, alacaklı bunu reddedebilir.
- d. Edim ifa zamanı ve ifa yerinde sunulmalıdır, sunulmazsa alacaklı reddedebilir.
- e. Borçlunun şahsen yerine getirmek zorunda olduğu edimi, üçüncü bir kişinin sunması halinde alacaklı bunu reddedebilir.
- f. Borçlu edimi gereği gibi ifa etmezse alacaklıyı temerrüde düşüremez.

Borçlunun ifa önerisini fiilen yapması gerekir, buna fiili ifa önerisi denir. Özellikle götürülecek borçlarda borçlunun edimi alacaklının ikametgâhına götürüp orada fiilen sunması gerekir.

Bazı istisnai hallerde ifanın sözle sunulması da mümkündür, ifanın sözle önerilmesi denir, özellikle aranılacak borçlarda durum böyledir. Sözle sunmanın yeterli olduğu hallerde, alacaklının, borçlunun edimi ifaya hazır olmadığını ispatlaması halinde kabul temerrüdü gerçekleşmez.

2. Alacaklı önerilen edimi kabulden kaçmış olmalıdır.

Ifanın önerilmesinden amaç, borçlunun alacaklıyı edimi kabule davet etmesidir. Alacaklının, uygun önerilen edimi kabulden kaçınması ifanın reddidir. Alacaklının hazırlık fiillerini yapmaktan kaçınması da ifayı ret anlamına gelir.

Alacaklının temerrüt durumuna düşmesi için, borçlunun alacaklıyı ifaya hazırlık fiilini yapmaya davet etmesi gerekir. Ancak bu fiilin belli bir günde yapılması sözleşmede kararlaştırılmışsa borçlunun böyle bir davette bulunmasına gerek yoktur.

3. Alacaklının kabulden kaçınması haksız olmalıdır.

Kaçınmayı haklı gösterecek objektif bir sebep yoksa kaçınma haksızdır. Alacaklının kusursuz olması önemli değildir, kusursuz olsa bile şartlar varsa mütemerrit olur. Bunun için ifanın tamamlanmasını önleyen sebebin alacaklıya yükletilmesi, onun alan ve çevresinde doğması yeterlidir.

ALACAKLININ TEMERRÜDÜNÜN SONA ERMESİ

1. Alacağı sona erdiren sebeplerden birinin gerçekleşmesiyle sona erer.
2. Borç ilişkisinin bir bütün olarak sona ermesi halinde son bulur.
3. Edimin ifasının imkânsız hale gelmesi ile sona erer.
4. Tarafların anlaşarak ifa zamanını uzatmaları halinde ortadan kalkar.
5. Alacaklı temerrüdü bunu doğuran şartlardan birisinin ortadan kalkmasıyla sona erer. Örneğin borçlunun ifayı sunma şartı ortadan kalkabilir, alacaklı sonradan ifayı kabul iradesini beyan edebilir veya ifaya katılma hazırlık fiillerini yerine getirebilir. Bu takdirde alacaklı temerrüdü sona erer.

İSPAT SORUNU

Borçlu, edimi alacaklıya gereği gibi önerdiğini, uygun bir ifa teklifi için elinden gelen her şeyi yaptığını ispatla yükümlüdür. Önerilen edimi kabulden kaçınmada haklı olduğunu ispat yükü alacaklıya düşer.

ALACAKLININ TEMERRÜDÜNÜN SONUÇLARI

TBK mad. 107-110 alacaklı temerrüdünün sadece bazı özel sonuçlarını hükme bağlamıştır.

Genel sonuçlar

- Kabul temerrüdü, alacaklının **alacak hakkını kaybetme sonucunu doğurmaz**. Temerrüde rağmen alacaklı, borçludan edimin ifasını talep edebilir.
- Kabul temerrüdü bazen alacaklının sözleşmenin ortadan kalkması yönünde bir istek, bir icap olduğu olarak değerlendirilebilir. Borçlu bu icabı kabul ederse sözleşme ortadan kalkar.
- Alacaklının ifa fiiline katılması bir külfettir. İfa fiiline katılmayarak mütemerrit olan alacaklı bir borcu değil, bir külfeti ihlal ettiği için borçlu lehine tazminat hakkı doğmaz.

Borçlu lehine sonuçlar:

a. Borçlu sorumluluğunun hafifletilmesi

Hâkim görüş, borçlunun edim konusu şeyi muhafaza yükümlülüğünün temerrüitten öncesine oranla daha hafif tutulmasını savunmaktadır. Borçlu muhafaza yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmişse ve edim konusu şey telef olmuşsa sorumluluktan kurtulur. Örneğin TBK mad. 483/1'e göre, eser teslimden önce beklenmedik olay sonucu yok olursa, iş sahibi eseri almada temerrüde düşmüşse, yüklenici yaptığı işin ücretini ve giderlerini ister.

b. Hasarın alacaklıya geçmesi

TBK mad. 208/2'ye göre, satış sözleşmesinde alıcının satılanın zilyetliğini devralmada temerrüde düşmesi halinde satılan malın hasarı alıcıya geçer. Eser sözleşmesinde, taşınır satım sözleşmesinde aynıdır. Buna karşılık diğer çeşit borçlarında ve özellikle para borçlarında tevdi edilmedikçe hasar borçluda kalır.

c. Mütemerrit alacaklının ödemezlik def'ini ileri sürememesi

d. Alacaklı temerrüdünün, borçlu temerrüdünü sona erdirmesi

e. Borçlunun masrafları alacaklıdan isteme hakkı

f. Sözleşmeden doğan faizlerin işlemeye devam etmesi

Özel sonuçlar

a. Borçlunun borçlanılan şeyi tevdi hakkı

TBK mad. 107'e göre borçlu, konusu maddi bir mal teslimi olan borçlarda, bu şeyi bir yere tevdi etmek suretiyle borçtan kurtulabilir. Tevdi hakkı sadece maddi edimlerde uygulanır.

Borçlu tevdi hakkını kullanıp kullanmamakta serbesttir. **Tevdiin şartları:**

- 1) Alacaklının mütemerrit olması gerekir.
- 2) Borçluyu borçtan kurtaracak ve alacaklının haklarına halef olacak üçüncü kişiler de tevdi yapabilir.
- 3) Tevdi için edim maddi bir edim olmalı ve tevdiye elverişli bulunmalıdır.
- 4) Tevdi edilen maddi edim miktar ve nitelik olarak borçlanılan edime uygun olmalıdır.
- 5) Tevdi, tevdi yerinde yapılmalıdır. Aranacak, götürülecek veya gönderilecek borç olmasına göre tevdi yeri tayin edilir. Ticari ilişkilerde borçlu bizzat tayin eder, ticari ilişki yoksa hâkimden tayin etmesini ister.

Tevdiin hüküm ve sonuçları:

- 1) Doğru tevdi borçluyu borçtan kurtarır. Borçlu ifa etmiş gibi işlem görür. Tevdi bir ifa ikamesidir.
- 2) Tevdiin borçluyu borçtan kurtarması geçicidir. Borçlunun tevdi edilen şeyi geri alma hakkı vardır.
- 3) Geri alma hakkı mutlak değildir. Bu hak alacaklının tevdi edilen şeyi kabul beyanıyla ortadan kalkar.
- 4) Tevdi bir rehinin kaldırılması sonucunu doğurmuşsa geri alma hakkı olmaz.
- 5) Tevdi ile birlikte hasar ve masraflardan sorumluluk alacaklıya geçer.
- 6) Şeyin tevdi edilmesiyle asıl alacak ile birlikte yan haklar da sona erer.
- 7) Yanlış yere yapılan tevdi borçluyu borçtan kurtarmaz.

b. Borçlunun borçlanılan şeyi satma hakkı

TBK mad. 108'e göre, borçlanılan şeyin niteliği veya işin özelliği tevdi edilmesine uygun düşmez veya tevdi edilecek şey bozulabilir ya da bakımı, korunması veya tevdi edilmesi önemli bir gideri gerektirirse, borçlu alacaklıya **önceden ihtarla bulunmak şartıyla, hâkimin izniyle** şeyi açık artırmayla sattırarak bedelini tevdi edebilir.

Şey borsada kayıtlıysa veya piyasa fiyatı mevcutsa ya da gidere oranla değeri az ise satışın açık artırma yoluyla yapılması zorunlu değildir, ayrıca hâkim önceden ihtar şartını aramaksızın satışa izin verebilir. Borçlu şeyin satılmasıyla değil, satış parasının tevdi edilmesiyle borçtan kurtulur.

Satış istemeye yetkili kişi, borçlu veya tevdi hakkına sahip üçüncü kişidir. Şeyin satılabilmesi alacaklının mütemerrit olmasına bağlıdır. Satış yalnız maddi edimlerde söz konusu olur.

Satışın şartları:

1) Şeyin niteliği veya diğer sebepler elverişli olmalıdır.

- Şeyin doğal yapısı ve niteliği elverişli değilse
- Çok büyük şeyler
- Çabuk bozulabilen veya çürüyebilen
- Tevdi masrafları değerine oranla yüksek olan mallar,
- Bakım ve muhafaza masrafları yüksek olan eşyalarda tevdi kabul edilmemiştir.

2) Borçlu, alacaklıya satış önceden ihtar etmelidir.

Söz konusu beyan tek taraflı, varması gerekli bir beyan olup özel bir şekle bağlı değildir. Borçlu, ihtarla satış açıkça dile getirmeli ve alacaklıya uygun bir süre vermelidir.

3) Hâkim satışa izin vermiş olmalıdır.

Yetkili hâkim, ifa yeri hâkimidir. Satış yeri olarak ifa yerini ya da şeyin bulunduğu yeri kararlaştırabilir. Hâkim satışa izin vermelidir, satışa borçlu da katılabilir.

Şey borsada kayıtlıysa veya piyasa fiyatı mevcutsa ya da masrafı değerinden fazla ise satışın açık artırma yoluyla yapılması gerekmez, ayrıca hâkim ihtar şartını aramaksızın satışa izin verebilir.

Satışın hüküm ve sonuçları:

- Satışta tevdi elverişli olmayan **şeyin yerine para geçer**.
- Borçlu şeyin satılmasıyla değil, **satış parasının tevdi edilmesiyle borçtan kurtulur**.
- Borçlunun şeyin satış için yaptığı **masrafları, alacaklı ödemek zorundadır**.

c. Borçlunun sözleşmeden dönme hakkı

TBK mad. 110'a göre, borçlanılan edim şeye ilişkin edim dışında bir edimse, borçlu alacaklının temerrüdü halinde sözleşmeden dönebilir. Örneğin bir hizmet ediminde alacaklı işveren, borçlu işçiyi işyerine sokmaz ise, borçlu işçi hizmet sözleşmesinden dönebilir. İşçinin hizmet edimini tevdi etmesi veya satması mümkün değildir. Vekâlet sözleşmesinde de vekil, vekâlet verenin kabul temerrüdüne düşmesi halinde sözleşmeden dönebilir. Eser sözleşmesinde iş sahibi hazırlık fiillerini yapmaktan kaçınarak esere başlanılmasını, tamamlanmasını engellemesi halinde yüklenici sözleşmeden dönebilir.

Dönme hakkı

Alacaklının mütemerrit olması gerekir. Alacaklıya uygun bir süre verilir süre dolduktan sonra dönme iradesi beyan edilmelidir. Dönme beyanı varması gerekli, tek taraflı bir irade beyanıdır.

Dönmenin sonuçları

Borçlunun sözleşmeden dönmesi yenilik doğuran bir haktır. Beyan alacaklının hâkimiyet alanına ulaşmakla kendiliğinden sonuçlarını doğurur; borçlu sözleşmeden dönmüş olur. Borçlunun tazminat isteyebilmesi için, alacaklının kusurlu olması gerekir.